

СОВЕТ ИТТИФОҚИ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИНИНГ XXVIII СЪЕЗДИ

Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ГАЗЕТА
1918 ЙИЛ
21 ИЮНДАН
ЧИҚА БОШЛАГАН

СОВЕТ УЗБЕКИСТОН

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ,
ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

№ 158 (20. 725) 1990 йил 12 июль, пайшанба Баҳоси 3 тийин.

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXVIII съезди тўғрисида АХБОРОТ

1990 йил 10 июль кuni Москвада, Кремлнинг Съездлар саройида Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXVIII съезди ўз ишнни давом эттирди.

Кечкурунги мажлисда делегатлар КПСС XXVIII съездининг «Инсонпарвар, демократик социализм сари» Дастурий баёноти лойиҳасини тайёрлаш комиссиясининг раҳбари В. А. Медведевнинг ахборотини тингладилар.

Сўнгра КПСС Марказий Комитети Бош котибини сайлаш юзасидан овоз бериш ўтказилди.

Шундан кейин съезд қатнашчилари КПСС XXVIII съездининг Дастурий

баёноти лойиҳасини муҳокама қилишни давом эттирдилар.

Кечки мажлис охирида саноқ комиссиясининг раиси овоз бериш натижаларини эълон қилди. М. С. Горбачев Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Бош котиби этиб сайланди. Делегатлар саноқ комиссиясининг протоколини тасдиқладилар.

Съезд қатнашчилари ҳузурида КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби, СССР Президенти М. С. Горбачев қисқа нутқ сўзлади.

1990 йил 11 июль кuni Москвада, Кремлнинг Съездлар саройида Совет

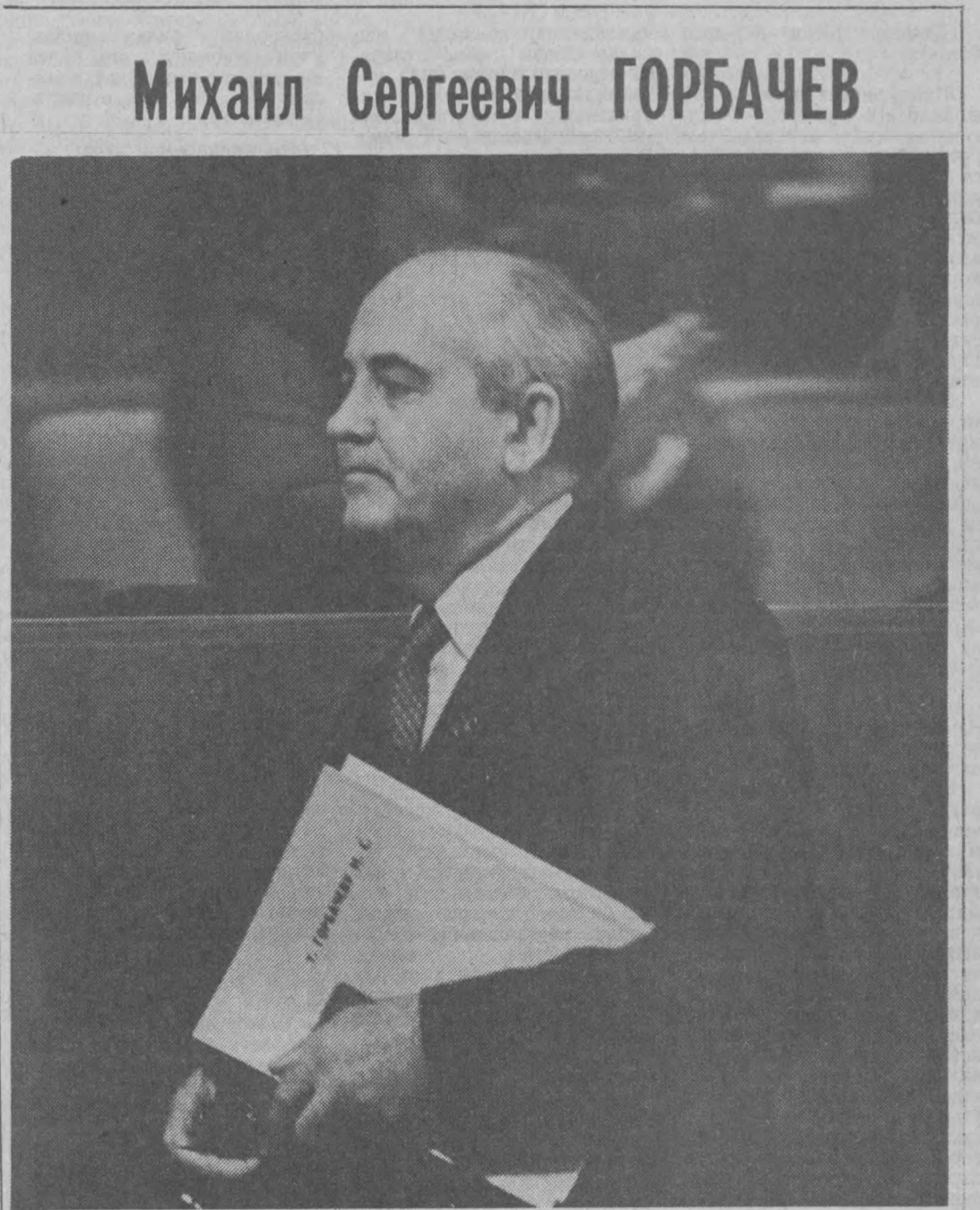
Иттифоқи Коммунистик партиясининг XXVIII съезди ўз ишнни давом эттирди.

Эрталабки мажлис Озарбайжон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи котиби, Озарбайжон ССР Президенти А. Н. Муталибов раислигида ўтди.

Съездда резолюциялар лойиҳаларини муҳокама қилиш давом этди.

Танаффусдан сўнг мажлисда КПСС Марказий Комитети Бош котиби М. С. Горбачев раислик қилди.

Делегатлар КПСС Марказий Комитети Бош котибининг ўринбосари лавозимига кўрсатилган номзодларни муҳокама қилдилар.

Михаил Сергеевич Горбачев 1931 йил 2 март кuni Ставрополь ўлкасининг Красногвардейское районидagi Привольное қишлоғида деҳқон оиласида туғилган. 13 ёшдан вақти-вақти билан колхозда, 15 ёшдан — машина-трактор станцияси комбайнчисининг ёрдамчиси бўлиб ишлаган. М. В. Ломоносов номидаги Москва Давлат университети ҳуқуқшунослик факультетини (1955 йил) ва сирдан Ставрополь қишлоқ ҳўжалиги институтининг иқтисод факультетини (1967 йил) тамомлаган.

Университетни тамомлагандан кейин ўз юртида, Ставрополь ўлкасида, — аввалига ҳуқуқшунослик ихтисоси бўйича ишлади, бироқ тез орада комсомол ишига қўтарилди.

1962 йил мартда Ставрополь территориялаш-лаб чиқариш колхоз-совхоз бошқармасининг партия ташкилотчиси этиб сайланди. Ўша йилнинг декабрида эса КПСС ўлка комитети партия органлари бўлимининг мудури қилиб тасдиқланди. 1966 йил сентябрида Ставрополь шаҳар партия

комитетининг биринчи котиби этиб сайланди. 1968 йил августидан КПСС Ставрополь ўлка комитетининг иккинчи котиби лавозимида ишлади, 1970 йил апрелида эса биринчи котиб қилиб сайланди.

1978 йилда КПСС Марказий Комитетининг котиби, 1979 йилда КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси аъзолигига номзод қилиб сайланди. 1980 йил октябрида КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзолигига ўтказилди. 1985 йил мартда КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби қилиб сайланди.

1988 йил октябридан — СССР Олий Совети Президиумининг Раиси, 1989 йил май ойидан — СССР Олий Советининг Раиси бўлиб ишлади. 1990 йил мартда Совет Социалистик Республикалари Иттифонининг Президенти лавозимига сайланди.

1990 йил 10 июлда КПСС XXVIII съездида яна КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби этиб сайланди.

Бир қанча давлат мукофотларига сазовор бўлган.

КПСС Марказий Комитетининг КПСС XXVII съездида Сиёсий ҳисоботи ва партиянинг вазифалари юзасидан Совет Иттифоқи Коммунистик партияси XXVIII съездининг РЕЗОЛЮЦИЯСИ

Съезд, партия Марказий Комитетининг Сиёсий ҳисоботини — маърузачи КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби М. С. Горбачев, тинглаб ва муҳокама қилиб — шунинг қайд этилиши, партиянинг XXVII ва XXVIII съездлари ўртасидаги даврда жамият ҳаётида чўқур ўзгаришлар рўй берди. КПСС Марказий Комитети, Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси сиёсий раҳбарлигининг коллектив органлари сифатида партиянинг, барча тараққийпарвар кучларнинг эътиборини мамлакатни инсонпарварлик, демократия, ижтимоий адолат томон революцион тарзда бўриб юборишга қаратдилар.

Мамлакатга, халққа, партияга, социалистик ғоянинг ўзига ниҳоятда катта зарар етказган мустабил сталинча система бартараф этилаётди. Эркин фуқароларнинг социалистик қадриятларга асосланган жамиятни қарор топаётди.

Бутун сиёсий устқурма тубдан ўзгартирилиб, инсон ҳуқуқларини тасдиқлайдиган, эркин сайловларга, кўп партиявийликка имкон берадиган чинакам демократия мустаҳкамланмоқда.

Ортиқ даражада марказлашган давлат халқ-

ларнинг ўз ҳуқуқларини ўзи белгилашига ва ихтиёрий равишда бирлашувига асосланган ҳақиқий иттифоқ давлатига айланмоқда.

Мафқуравий буйруқбозлик ўз ўрнини эркин фикр юритиш ва ошкораликка, ахборотларнинг ошкоралигига бўшатиб бермоқда.

Меҳнаткашларни мулкдан ва ўз меҳнати натижаларидан беғоналаштириб қўйган давлат — монополия ишлаб чиқариш муносабатлари бўзиб ташланаётди.

Социалистик ишлаб чиқарувчиларнинг эркин беллашуви учун шароит вужудга келмаётди.

Шундай қилиб қайта қуриш даврида қабул қилинган партия қарорлари халқ ҳокимиятини қайта тиклаш, демократик давлатнинг ҳуқуқий асосларини ишлаб чиқиш, янги сиёсий тафаккурни шакллантириш, иқтисодий ислохотни рўйга чиқариш юзасидан амалий ишлар қилиш учун имконият яратди. Буларнинг ҳаммаси миллионлаб кишиларни сиёсий ҳаётга жалб қилиб, қайта қуришнинг барқарор бўлишига ёрдам бермоқда.

Съезд шунинг таъкидлайдики, партиянинг тақдирини, унинг тарихий истиқболи қайта қуриш мақсадларига эришиш билан, халқ турму-

шининг яхшиланиши билан бевосита боғлиқдир. Съезд КПССнинг қатъий янгиланиши, ақидопарастликдан холи бўлиш, омма орасида сиёсий иш олиб бориш санъатини, одамларни ҳақиқат кучи, далиллар билан жалб қилиш, бошқа ижтимоий-сиёсий кучлар билан амалий ҳамкорлик қилиш маҳоратини эгаллаш, энг муҳими эса амалий ишлар қилиш тарафдорлидир.

Съезд айтдики: фикрдошларнинг ихтиёрий иттифоқи бўлган КПСС социалистик ўзлини таллаган ва коммунистик истиқболга интиладиган партия бўлиб қолади, у ўз сиёсати билан ишчилар синфи, деҳқонлар, зиёилар, бутун меҳнат аҳли манфаатларини ифодалайди ва ҳимоя қилади. Бу унинг умумбашарий, инсонпарвар қадриятлари, ижтимоий адолат тарафдори эканлиги билан боғлиқдир. Қизимизларнинг аксарияти халққа ҳалол ҳизмат қилиб келдилар ва хизмат қилмоқдалар. Улар Сталин ва унинг шериклари қилган жиноятлар учун, турғунлик йилларида сиёсий раҳбариятнинг ҳатолари учун жавобгар эмаслар.

(Давоми учинчи бетда).

ҚАЙТА ҚУРИШНИ ИЗЧИЛЛИК ВА ҚАТЪИЯТ БИЛАН ДАВОМ ЭТТИРАЙЛИК

Михаил Сергеевич Горбачев яна КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби этиб сайланди. Бу — партия XXVIII съезди саккизинчи иш кунининг энг асосий йилгилиги бўлди. Овоз бериш натижалари сешанба кuni кечкурун эълон қилинди.

Шу кuni эрталаб эса, одатдагидек, делегатлар съезд ҳужжатларига оид ишнни давом эттириш учун Кремл-

нинг Съездлар саройига тўпланишди.

10 июль эрталабки мажлисда М. С. Горбачев Марказий Комитетининг XXVIII съездида Сиёсий ҳисоботи муҳокамасини якунлади, (М. С. Горбачев нутқи матбуотда эълон қилинади).

Шундан кейин раислик қилувчи С. И. Гуренко съезд тахрир комиссиясининг раиси В. А. Ивашкога сўз берди. У Марказий Комитет

нинг Сиёсий ҳисоботи юзасидан резолюция устидаги иш ҳақида ахборот берди. Комиссияга 1500 тадан кўпроқ мулоҳаза ва таклиф тушди, деб таъкидлади у. Хўш, уларнинг тахлили нимами қўрсатиб? Аввало — бу мулоҳаза ва таклифларнинг қарийб ярми съезд алоҳида ҳужжатлар қабул

(Давоми учинчи бетда).

КПСС Марказий Комитетининг партия XXVIII съездида Сиёсий ҳисоботи муҳокамасининг якунлари юзасидан

М. С. ГОРБАЧЕВ НУТҚИ

Мунозара энди авж олмоқда, кўп иш ҳали олдинда турибди. Мунозара шу ерда, мана шу залда ҳам, секцияларда, комиссияларда ҳам давом этди. Бу секциялар ва комиссиялар ишида съезд делегатлари фаол қатнашмоқдалар. Бунга ишчи, деҳқон делегатлар, партия ташкилотларининг, район ва шаҳар партия комитетларининг котиблари, аграр ҳодимлар билан бўлган учрашувлари миздаги баҳсларни ҳам кўшадиган бўлса, айтиш мумкин, съезд кўп нарсани юзасига чиқарди. Бир томондан, мамлакатда юз бераётган жараёнлар ҳақида биз билган гаплар тасдиқланди. Лекин съезд, айниқса, жамиятимизда у ёки бу тамойиллар ривожланганидан бўлса, уларнинг мумкин бўлган оқибатларига баҳо бериш нуктаи назаридан қараганда биз билган нарсаларга яна кўп нарсани қўшди.

Мен ҳозир тўла ақун яшаган даъвогар эмасман — бу ишнни съезддан кейин партиянинг янги сайланган Марказий Комитети ва унинг органлари, барча даражадаги партия комитетлари амалга оширадилар. Ҳамма нарсани бир-бирига бир жойга тўплаш ақун эмас. Ҳозирги босқичда нима-нарсани сезаётган, бошдан кечириётган ва баҳолаётган бўлсам, худди шундай гапирмаман.

Мунозара умуман ақлидорнинг ҳолатини, иқтисодиёт ва ижтимоий соҳадаги, сиёсий турмушдаги аҳолини, мамлакатда юз бераётган қайта қуриш жараёнларининг кескинлигини акс эттирди. Унда юзаси, тасдиқий, аччиқ айтишда, ташвишлар зўрлигидан айтилган гаплар ҳам кўп бўлди, ҳатто газабланиш ёки баҳс юритишни билмаслик оқибатларида айтилган гаплар ҳам бўлди. Нима ҳам дердик, ҳаммамиз ўрганамиз. Воқелигимиз ана шундай.

Мен муҳокама марказида турган, энг қизғин баҳсларга сабаб бўлган ва бу ҳусусда энг кўп савол берилган асосий жиҳатларини акс эттирдим. Масалани шу тарафдан қўйиш тўғрисида, деб ўйлайман: ҳозир мунозарадан, съездимизда бўлаётган ишлардан қандай сабоқ чиқариб олиш мумкин?

Дастлаб шунинг таъкидлаш керакки, озгина истисно билан қайта қуришга қаратилган сиёсий йўл, жамиятимизни социалистик йўл доирасида янгиллаш шубҳа остига олинаётгани йўқ, уни съезд қўллаб-қувватламоқда. Делегатларнинг кўпчилиги қайта қуришнинг ҳаётининг ўзи тақозо этганлигини ва у иқтисодиётдан тортиб маънавий соҳагача барча йўналишларда сиёсатга айланиб, ҳозирнинг ўзидаёқ жамиятда улкан ўзгаришлар бўлишига

олиб келганини ва бутун тараққиётимизга шундай катта таъсир ўтказиб турганини тушуниб турибди. Менинг позициям қуйидагилардан иборат — бу ҳусусда сезиларлиқ равишда тасаввурга эга бўлишларингиз керак. Хатолар, нуқсонлар, кечиктирилган қарарам (бу ҳақда делегатлар бу ерда тўғри гапирди) ва қаттиқ танқид қилишди, чунки бу жамият ва партия учун катта маҳрумликларга айланди, мамлакатдаги ҳозирги аҳолининг фожияли эканлигига қарамай, юз берган ўзгаришларнинг умумий ақунини мен жуда катта ва илғор ақун деб ҳисоблайман.

Съездда қайта қуриш нима берганлиги тўғрисидаги фикрлар тўқнашди. Қайта қуриш самараларига арифметиканинг тўрт амалидан фойдаланиб, дорихона тарозисига солиб баҳо беришга уринишлар бўлди. Бу жиддий иш эмас, ўртоқлар. Қайта қуриш, жамиятнинг инқилобий ўзгаришнинг каби ҳодисаларга янги меъзолар, тарихий кўламдаги меъзолар билан баҳо бермоқ лозим.

Қайта қуриш нима, шундан қуришнинг олдини беэзаб кўрсатиш эмас, балки инқилоб эканлигини ҳақиқатан ҳам тушуниш кишилар ҳали кўп нарсаларни бартараф этиш лозимлигини аниқлайди. Қайта қуриш ташаббускорлари номига айтилган танқидни у қанчалик

кескин бўлмасин, қабул қилар эканман ва ҳисобот маърузасига танқидий баҳо беришганига қарамай, мен унда айтилган гаплардан сира воз кечмайман, чунки уларнинг ҳаммаси пухта ўйлаб ва ўлчаб қўрилган.

Эришилган натижаларнинг энг ижобий жиҳати шундаки — жамият эркинликка эришди, эркинлик бўлмаганида эди, шу съезд ҳам, съезд ўтаётган муҳит ҳам бўлмас эди.

Сталинчилик ва турғунликнинг бўғич ва қатагон муҳитида тўпланиб қолган ва ҳозир юзасига чиққан нарсаларнинг ҳаммаси ҳам қўнгилли ва амалий бўлмади. Аммо бу билан ҳисоблашнинг тўғри келди — чунки бу инқилоб, инқилобнинг дастлабки вазифаси ҳамма халққа эркинлик беришдан иборат бўлади. Қайта қуриш ҳам ўзининг демократиялиги, ошкоралиги билан ана шу энг муҳим вазифани бажарди.

Жамият учун маънавий тикланиш ҳаво каби зарур. Бу жараён кўз ўнгимизда юз бермоқда ва бу жараён бар-

ча камчиликларга қарамай, ҳозирнинг ўзидаёқ жуда катта таъсир ўтказди. Жамият бошқача бўлиб қолди, сиз билан биз ҳам бошқача бўлиб қолдик. На партия, на умуман мамлакат, на эски ва на янги тузилган ташкилотлар ва ҳаракатлар, янги ҳокимиятимиз, сиз билан биз — ҳаммамиз, ўртоқлар, эришилган эркинликдан фойдаланишнинг ўрганиб олганлигимиз эса бошқа масалалар.

Шу сабабли биринчи навбатдаги вазифа ана шу эркинликдан фойдаланишнинг тезроқ ва яхшироқ ўрганиб олишдан иборат.

Сиёсий ислохотда «тарли даражада илгариллаб кетдик, халқнинг ўз иродасини демократик ирода этиши негизда юқоридан тортиб қўйилган ҳокимиятнинг янги структураларини барпо этдик. Улар янада такомиллашмоқда, аммо ҳозирнинг ўзидаёқ демократиямизни, ҳуқуқий давлат тушунчасини аниқ-равшан маъмул билан тўлдириб, ишлаш бошладик. Унинг ишида оқибат томонлари кўп, таъриба етishмайди, иш тартиби ва воситалари созиламан, қўнчида сиёсий маданият ва ўқув, махсус билли етishмайди — бу ҳақда шу кунларда кўп гапирилди. Советларнинг кадрлар туркумини шакллантириш жараёни ҳали тўталанмаган. Шунга қарамай янги Советлар иш қила бошладик, халқ де-

путларининг масъулияти, аниқ муаммолар, аҳолининг эҳтиёжлари билан тезроқ шуғулланиш мудоноси кучайиб бормоқда.

Шу тариқа чинакам Совет ҳокимияти қайтадан тикланаётганлиги қувончли воқеа, қайта қуришнинг энг муҳим талабларидан биридир. Бунда коммунистлар, партия ташкилотлари қатнашдилар ва ҳозир ҳам қатнашмоқдалар. Шунга қарамай, баъзи жойларда Советлар билан партия ўртасида бироз ажраллиш, айтишим мумкин, совуқчилик сезилмоқда. Бу соҳада коммунистлар гоят диққат-эътиборли бўлишлари ва аввало, ўзларига назар ташлашлари керак. Ишнни ҳаммаша ўзидан бошлаш лозим. Бу беғоналашув биз Советлар билан алоқада бўйруқбозлик-маъмуриятчилик системасидан меҳорос қолган олдинги усуллардан ҳеч қутула олмаётганимиз билан боғлиқ эмасмикин? Янги ҳокимият органлари ўз томонидан бундай эътирозларга қийинчилик билан муносабат билдирмоқдалар.

Қонунийликни мустаҳкамлаш, тартиб ўрнатиш, қарорларни амалга ошириш воситаларини вужудга келтириш эндиликда барча даражадаги Советларнинг ҳокимияти билан ўтказилмаганлиги ҳусусида жуда кўп ўткир танқидий мулоҳазаларни айтган делегатларнинг фикрларини аксратиб кўрсатмоқчиман. Ижтимоий

жараёнларни йўналтириб туриш ва салбий ҳодисалар юз беришининг олдини олиш лозим бўлган қўнчида муҳим қарорлар ва қонунлар бажарилмай қолди. Шуларнинг ҳаммасини ўйлаб қўриш ва келажак учун ҳулосалар чиқариб олиш керак.

Шундай бўлдики, биз ҳаёт талабларига тезроқ жавоб қайтаришга ва зарур қонунлар ва қарорларни қабул қилишга интилиб, уларни бажаришга кам эътибор бердик, аслини олганда бизда қарорлар ва қонунларнинг бажарилишини таъминлайдиган чинакам воситаларнинг ўзи барпо этилмаган. Ана шундан президентлик ҳокимияти зарурлиги равшан бўлди, сиёсий ислохотнинг тезроқ ўтказиш, янги Советларнинг барпо этиш зарурлигини равшан бўлди, чунки булар сиз қонунларнинг ўзи муволақ бўлиб қолаверди.

Булар кўп жиҳатдан марказнинг виждонига ҳавола. Лекин жумҳурият ва маҳаллий босқичларда ишловчи ўртоқларнинг масъулияти ҳақида ҳам гапирмоқчиман. Биз марказда жойларга, жойларда марказга имо қилмасдан ҳамкорлик қилишимиз, куч-гайратларни бириштириб ҳаракат қилишимиз лозим, айбдорларни четдан қидирмаслигимиз керак.

(Давоми иккинчи бетда).

М.С. ГОРБАЧЕВ НУТҚИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Жумхуриятлардаги ва жойлардаги ўртоқлар, очинган айтганда, марказда ҳам ўртоқлар шунчаки саросимага тушиб қолганлари, ўзларини йўқотиб қўйганлари билан кўп нарсани изоҳлаш мумкин бўлди. Бу соҳада эски касаллик — ташаббускорликнинг, муқталиб ёндашувларнинг йўқлиги, демократия шароитида, одатдан ташқари вазиятда янгича ҳаракат қила олмаслик намоён бўлди.

Бу ҳақда шунинг учун гапирялманки, қайта қуришни билган қийинчиликларини, янги органлар ҳаётига жуда секин, қийинчиликлар билан кириб келаётганлигини ва жуда секин куч йиғиб, қийинчиликни фақат қайта қуришни рад этаётган кишиларнинг қаршилиги билан изоҳлаш мумкин эмас. Бундай қаршилиқлар бор, бу ҳақда маърузада ҳам, ишчилар билан, партия ташкилотлари билан, қўшнлар билан учрашувларда ҳам айтилди. Аммо кўп одамлар ҳозирги вазиятни шунчаки тушуниб олишлари лозим.

Биз, партия тангликка учради, дейимиз. Бу тангликнинг илдизлари биз энди мислсиз сиёсийлашган янги жамиятга, ошқоралик бўлган эркинлик тарихидан мисли қўрилмаган даражада кенг ва амалда текнаматган жамиятга ишбаътанлигимиз ва ишбаътанлигимизни англай олмаслигимизга, бир қанча ҳолларда эса бунини охиригача тушуниб етишни истамаслигимизга бориб тақалади. Кўпгина партия ташкилотлари, коммунистлар ўтмишдаги мерос бўлиб қолган, бизни эътибордан тўғиб турган олдатди усуллар билан ҳаракат қилишни давом эттирмадилар. Агар делегатлардан баъзилари сўзсиз партияни бўйқулар бериш каби олдинги шароитга қайтаршиш умиди билан келган бўлса (нутқларга қараганда, орамизда шундай делегатлар ҳам бор), у ҳолда мен айтишим керакки, улар аниқ-равшан ва чуқур ҳолда қилмоқдалар. Биз ҳар бир соатимизни қайта қуришни олға силжитишга, ишчи-машини янги шароитга мослаштиришга сарфлашимиз лозим.

Агар партия ўзининг янги ролини бутунлай англаб етганича, демократиялаш йўлида ўзини қайта тузишни қисқа муддатда туталасанга, омма орасида янгича ишлашни тезроқ ўрганиб олсанга, ана ушунда жамиятнинг етакчилиги бўлади ва муваффақият билан ҳаракат қила олади. Олдинги даврлардан бундан давом этган халқдан ажралиб қолганидан бартараф этиш лозим. Аввало бошлангич партия ташкилотларининг фаолиятини янгилаш, кадрларни ўзгартириш, уларнинг обрўсини ошириш йўли билан бартараф этиш лозим.

Бу ерда вужудга келган тушунб етмаслик мени жуда ташвишга солмоқда. Агар биз ўтмишдаги ҳамма нарсалар кўп жиҳатдан эскириб қолганини ва энди мақбул эмаслигини англаб етмасак, биз олға томон ҳаракат қила олмаймиз, партиянинг маъқили мустаҳкам бўла олмаймиз, жамиятга самарали сиёсатни тақдир қила олмаймиз ва шу тариқа қайта қуришга янги жушқинлик бахш эти олмаймиз. Сўзсиз муҳитида ҳам, кўпгина нутқларда ҳам, айрим делегатларнинг мунозараси олиб бориш усулида ҳам партия бошқа жамиятга ишбаътанлиги ва ишбаътанлигини ҳамда янгилашган, фаолият усулбои бошқача бўлган ўзга партия зарурлигини ҳамма ҳам тушуниб етмаганлигини бутун вужуд билан ҳис этдим. Биз ўз йўлимизни, ўзимиз танлаган йўлни ўзгартирмаймиз, Социалистик қадриятларга содиқмиз. Аммо ишонингиз, партиянинг муваффақияти ҳозир бу бошқа жамиятга эканлигини тушуниб олишга боғлиқ. Акс ҳолда уни бошқа кучлар қисиб четга чиқариб қўяди ва биз ўз мавқимиздан маҳрум бўламиз. Ҳозир эса биз жуда катта имкониятларга эгаемиз, ҳамма гап энг асосий масалани — янгилашисиз, демократиялашисиз, халқ билан жонли алоқани мустаҳкамлашга туриб, омма орасида фаол иш олиб бормай туриб, биз олға томон ҳаракат қила олмаслигимизни англаб етишадим.

Шу кунларда мен ўртоқлар билан жуда кўп шахсий суҳбатлар ўтказдим, айтишим керакки, одатдаги ибора билан айтганда, оддий ўртоқлар, ишчилар, деҳқонлар, зиёлилар, бошлангич партия ташкилотларининг қотиблар томонига туриб партия тушиб қолган вазиятнинг олдатганча эмаслигини ва янгилишни кўпроқ тушуниб етдим ва ҳис этдим. Бу, умуман айтганда, «ўша даврлар»дан қолган ибора бўлиб, ундан фойдаланишим ўрғиниб бўлса керак.

Бу ерда Донецкдан ўртоқ Гайворонский сўзга чиқди, у энг муҳими, партия ишчилар синфи билан гўяг кенг ва чуқур алоқаларни тезроқ қўйиш лозим, деб тўғри эслади. Делегат ишчилар ва тақдир этилганлар билан учрашув ҳам шунини кўрсатди. Партия комитетлари, шу жумладан, Марказий Комитет катта сиёсий

кампаниялар давомида ишчилар синфи манфаатларини муносиб ҳимоя қила олмаганликлари, ишчилар ҳаракатининг вужудга келаётган янги шакллари муносабат ҳусусида ўз мавқеларини жуда кўп ўйлаганликлари билан айбдордирлар. Биз бунда кўп нарсадан маҳрум бўлдик, ишчилар синфи масалани олдимизга тўғри қўймоқда.

Бўлиб ўтган мунозаралардан чиқариб олинганда, навбатдаги сабоқ шундаки, биз қайта қуришнинг асосий йўналишларида олға томон қандай ҳаракат қилишимиз кераклигини, йўқлиги, вазият, бозордари ахвол, аҳолини тоғовлар билан таъминлашдаги ахвол учун партия ва давлат раҳбарияти шифақатсиз танқид қилинди.

Бу соҳадан энг асосий вазифа — озиқ-овқат масаласини ҳал қилишдир, мен бу масалани биринчи ўринга қўяман, бу ҳусусидаги кескинлик тутатилса, иккинчи оғзадаги — бошқариладиган соҳадаги ўтмиш уй-жой масаласидаги ахвол кескинлигининг 70-80 фоизи бартараф этилади.

Ишлариман, шу муносабат билан сўзсиз делегатларнинг тўғридан ўзи қисми овоз билан иқтисодий ислохот комиссиясининг номини ўзгартириш, ундаги «бозор» сўзини чиқариб ташлашга, мен ташвишга тушиб қолдим. Демак, жамиятга тақдир этилаётган халқ ҳўжиятидаги вазиятни тўғридан ўзгартириш йўлида кескин бурлиш қилишни тушуниб етмаслик ҳамон давом этмоқда.

Ўртоқлар, буйруқбозлик, фармойиш бериш системасининг йиртиқларини тикшиш ва ямаш йўли билан давлати ҳам, фуқароларини ҳам муҳтожликдан олиб чиқишга қаратилган бўлиб қолди. Биз ўша даврда ҳамма ёпишиб олиб, жуда кўп нарсалардан маҳрум бўлдик, ҳозир ҳам шу систематга ёпишиб олмоқдамиз ва шу тариқа янгилашга ҳамма мамлакат иқтисодий турмушида янги шақллари тутишга қўйилган қилмоқдамиз. Бундан бунён ҳам шу тариқа ҳаракат қилверсак, очинган айтман, мамлакатни хонавайрон қиламиз. Мен ўз нуктани назаримни аниқ баён қиламан.

Бозор қўйилганининг афзалликлари жўмон миқёсида ишотлаб берилган, бинобари ҳозир масала шундаки, бозор шароитида бизнинг социалистик тузумимизга, меҳнатнашлар тузумига хос бўлган юксак ижтимоий ҳимояланган таъминлаш мумкинми? Жавоб бундай: таъминлаш мумкин, аммо айна бошқариладиган бозор иқтисодиёти жамоат бойлигини шу қадар қўпайтирадики, натижада ҳаммининг турмуш даражаси ортади. Бозор муносабатларига ўтиш жараёни учун «соҳиларни яратиб берадиган» қонуларга эга бўлишга, қарорлар қабул қилишга қодир бўлган давлат ҳокимияти бизнинг қўлимизда, албатта.

Бозор афзалликлари тўла-тўқис намоён бўлганига қадар унинг қарор топиш даври ўтиши керак, албатта. Ана шу даврдаги энг мураккаб вазифа — айнақча қашшоқ фуқароларни ижтимоий муҳофиза қилишнинг махсус чора-тадбирларни жаммуни ишлаб чиқиш ва амалга оширишдан иборат. Маърузада бозор иқтисодиётига ўтиш муддосининг эълол қилиниши халқни қўтириб юборганлиги айтиб ўтилди. Халқ кўз ўнгига у магазин пештахталарининг тўлиб-тошиши тарзида эмас, балки нарх-навоини қимматлиги тарзида намоён бўлди. Нархдан бошлаб мақбул йўл эмаслигини айтдим. Аммо ислохотни бошлаганда шунини назарда тутиш керакки, нарх белгилашисиз ислох қилмай туриб бозор иқтисодиётига ўтиб бўлмайди. Умуман биз ана шу таассуротни ўзгартиришимиз, энг муҳими эса — сентябрь ойигача Олий Советга ҳам, жамиятга ҳам улар ўз йўлини аниқлаб танлаб олиши учун пухта ўйланган тақдирларни киритишимиз керак.

Бу ерда кескин тарзда қўйилган ва (мен бунини сезиб турибман) бутун зал томонидан қўллаб-қувватланган аграр сиёсатга доир саволларга батафсил жавоб қайтартишим учун имконият бўлган эди. Умуман биз аграр сиёсат соҳасида қандай ҳаракат қилиш зарурлигини тушуниб етишда аграр ҳодимлар билан учрашувда аниқ илгариллаб кетдик ва аниқ-равшан чораларни кўра бошладик. Кеча Н. И. Рижков қишлоқ қараларини кечиб юбориш тўғрисидаги қарорга имзо чекди. (Қарсаклар).

Мен ўз фикримни айтдим: бу ерда, сўзсиз шунчаки озиқ-овқат масаласи ҳусусида эмас, балки деҳқонларга, қишлоққа нисбатан сиёсий мавқени эгаллашимиз лозим. Бу муаммонинг фақат бир қисмидир. Қишлоқ ўзини мустаҳкам ҳис этса, деҳқонларимиз ишонч билан яшай бошлаша, ташаб-

бускорлик билан ишлаш учун имкониятга эга бўлса — демак озиқ-овқат масаласи ҳам тез ҳал этилади. (Қарсаклар).

Шунга қарамай аграр масала тўла-тўқис тушуниладиганлигини ҳис этдим. Қишлоқни юксалтиришга янги асосий ёндашув ҳатто бир-бирига қарама-қарши қўйилмоқда. Мен бир томондан мулкчилик, ер, ижара тўғрисидаги қонулар асосида ишлаб чиқариш муносабатларини ўзгартиришни ва иккинчи томондан қишлоқни ижтимоий жиҳатдан қайта бўёнб етиш, йўлларни қуриш, қишлоқ ҳўжия техникаси ва шу қабиларини ишлаб чиқаришда қишлоққа ёрдам беришни кўзда тутялман. Шундай одамлар бори, улар партиянинг март Пленумида ишлаб чиқилган сиёсатига оғлиг равишда салбий муносабатини келтириб чиқаришга уринаётганга ўхшайдилар, гўё раҳбарият қишлоққа ёрдам беришни хоҳламайди, деган тасавурини вужудга келтиришга бутун чоралар билан уринмоқдалар. Шунгина эмас, мен залдан: «Горбачев қишлоқ ҳўжиялигини ёмон кўради, шунинг учун уни аграр комиссияси бошлиқ қилиб қўйиш керак», деб айтилган гапни ҳам эшитдим. Қишлоқ ҳўжиялигини ёмон кўрадиган одамни топишганини қаранг!

Сизлар биласизларки, мен кучли иборалар тарафдори эмасман, аммо ҳозир айтишга мажбурман, бундай гаплар ёки пухта ўйламаслик натижасида келиб чиқади ёки мақсадлар тақозоси билан бўлади. Сўзсиз учун, партия учун, бутун мамлакат учун шу минбардан туриб яна бир бор тақорлайман: бизнинг позициямиз шундан иборатки, биринчидан тўла иҳтиёрий танлаб олиш асосида ҳўжиялик юртишнинг барча турларига тўла эркинлик бериш керак. Иккинчидан, шаҳар билан қишлоқ ўртасида, саноат билан қишлоқ ҳўжиялиги ўртасида қишлоқнинг тарихан қисқа муддатда юксалтиришга қўмаклашадиган оқиллона айирбос қилишни ўрнаттиш лозим. Учинчидан, давлат қишлоқнинг энг муҳим муаммоларини ҳал қилишга аввало деҳқонларимиз учун муносабат турмуш шароитини яратишга мумкин қадар кўпроқ қўмаклашмоғи керак. Айни мана шу уч йўл билан қишлоқни қайта тиклаш ва мамлакатни озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш мумкин. Ана шу уч томонлама вазифадан ҳеч нарсани чиқариб ташлаш мумкин эмас, чунки бутун система қулаб тушади. (Қарсаклар).

Биз аграр секторга, умуман қишлоққа, деҳқонларнинг аҳолига тааллуқли катта қарорлар қабул қилишимиз лозим — шу кунларда бу ерда бўлиб ўтган мунозараларнинг моҳияти мана шундан иборат, дейиш мумкин.

Бу ерда яна иккинчи мавзу ўткир қилиб қўйилди, уларнинг тинглаш осон бўлмади, чунки улар одамларнинг турмушига дахлдор бўлиб, ҳозирдаёқ оғир оқибатларга олиб келди. Бу биринчидан экология мавзуси бўлиб, у ҳозирги энг ўткир муаммолардан биридир, бинобари, бунини ҳал қилишни пайсалга солишимиз мумкин эмас. Бизнинг қўлимиз кечроқ очилди, лекин, ўртоқлар, кўп нарсани ўнглаб олиш мумкин. Чет эл тақрибаси ҳам шундан далолат бермоқда. Тахминан ўттиз йил олдин Кўшма Штатларда ҳам ўнлаб шаҳарлар экология фалокати зонасида қолди, дарёлар деярли ҳалок бўлган, буюқ кўллар ҳалокат ёқасига мақбул қолган эди, лекин катта маблаб сарфлаш ва махсус программаларни амалга ошириш вазиятини кескин яхшилашга имкон берди. Саноат ва химия қорхоналари билан тўлиб-тошган Европада ҳам шундай қилинмоқда. Шу сабабли бизга қанчалик оғир тушмасин табиятни муҳофиза қилиш соҳасини одамларни озиқ-овқат ва уй-жой билан таъминлаш каби ҳаётини муҳим вазифалар билан бир қаторга қўйиб, бу соҳага катта маблаб сарфлаш керак. Соф ҳаво ва сув инсонга қанчалик зарур, ўртоқлар. Шунинг учун ҳам мен умуман экология бўйича ва катта экология муаммолари бўйича давлат программалари талаб қилинади, деб ўйлайман, албатта.

Чернобыль авариясининг оқибатлари ҳаммаимизга жуда қимматга тушди. Белоруссиялик, украинлик ва брянский ўртоқлардан уларнинг қуфлатларига шерик эканлигимизни тушунишларини сўрайман.

Биз янги-янги муаммоларни келтириб чиқариётган вазиятга дуч келимиз. Айтганча, бу зўр мулоҳаза учун сабабдир. Ўзбеклар реaktor у қандай оқибатлар келтиришга бир қаранг! Вирдан ядро уруши бошлангандан бўлса, унда нима бўлади? Ҳатто ядро урушида эмас,

оддий урушда ҳам ядро реакторлари вайрон этилади, бинобари уларнинг оқибатларини Чернобыль мисолида биз дуч келган оқибатлар билан таққослаб бўлмайди. Улкан мамлакат уни бирданига удралай олмайпти. Бу ишга миллионлар сўмлаб пул сарфланган ва яна сарфланади, янги ва янги ахтиёжлар эса пайдо бўлмоқда. Белоруссияда, Украинада, Брянск вилоятида менинг бу гапларимни эшитишларини ва бутун мамлакат улар билан бирга эканликларини, уларнинг қуфлатини тушунишнинг ва ёрдам беришнинг ишларини истар эдим. Худди шу каби Орол муаммоси ҳақида ҳам гапирдик. У ердаги одамлар ҳам биз ёрдамга боришимизни ҳис этишлари керак.

Маънавий соҳада, маданият, фан ва маориф соҳасида эъ берётган воқеалардан делегатлар ҳақли равишда ташвишланмоқдалар. Мен зиёлиларнинг вакилларидан кўпчилик бўлиб ёзилган ўнлаб хатларни олдим, гап фақат моддий базанинг қолдиқлигида эмас (ҳолбунки бунинг ҳамда бутун маданиятнинг, фан ва маорифнинг, санъатнинг, адабиётнинг ривожланиши ва юксалтиришнинг қўллаб-қувватлашимиз кераклиги ҳусусида қатъий фикрни айтиди, деб умид қиламан.

Бу ерда сўзга чиққан ўқитувчиларнинг мактабидини чинакам қайта тиклаш — мамлакат келажакларининг ҳал қилувчи шартли эканлиги ҳақида ташвиш билан айтган гапларига тўла қўйиламан. Булар бир-бирига бевоқифа боғлиқ — агар биз маорифни етарли даражада юксалтира олмасак, ўқитувчиларнинг мавқени ошира олмасак, биз ҳеч қачон илганаган иқтисодиётни барпо эти олмаймиз, ўз фанимиз ва техникамизни жаҳон даражасига кўтаролмаймиз, ичкилибозликка, гўйхандликка, ахлоқнинг тубанлашишга қарши муваффақиятли кураш олиб бормаймиз.

Янги шароитда партиянинг турмуши ва фаолиятига доир барча муаммолар у ёки бу тарзда муаммога биан боғлиқлиги тушунарилади. Партия фаолиятининг бу соҳаси энг қатъий танқид қилинди, чоғи. Очингани айтман, қўлоқликка ҳам йўл қўйилди, аммо ҳаммаимиз ҳам далиллар ва амалий тақдирлар ҳозирча етишмади. Бу соҳада биз олға томон дурустроқ силжитиш керак. Мен маънавийиятнинг баъзи соҳалариди қишлоқнинг жиҳидлигини нинкор этмоқчи эмасман. Шунга қарамай, инсонпарвар социализм идеалларига зид бўлган ахлоқ оммалашиб бораётганлиги ҳусусидаги ташвишларга қўйиламан. Бу фақат ўтмишнинг мероси эмас, балки, тақорлар айтман, узоқ вақт давомида ҳаво димчиқ кетган хонада қолиб кетган жамият тўсатдан олган эркинликнинг «портлоғи» тусда эканлиги натижаси ҳамдир. Биз кўп нарсаларни ҳатто билмаган эдик. Буларнинг ҳаммаси партиянинг, зиёлиларнинг, мактабнинг, барча маданият ва маърифий муассасаларимиз бутун системасининг катта эътибор беришини талаб қилади. Худди шундай.

Лекин мафкуравий вазият танқиди мен эскича ёндашувларнинг кучли нафасини ҳам сездим. Маърузада мен мафкура муаммосига уни янгича тушуниш асосида ёндашишга ҳаракат қилдим. Чунки ҳамма гап социализм деганда биз нима тушунишимиздир. Айрим ўртоқлар агар биз ҳозир дастурий баёнотга, бошқа ҳужжатларга аввалгидек эски ёндашувларга содиқмиз деб ёзиб қўйсак, ҳаммаси ўз ўрнига тушади, деб ўйлайдилар. Қандай ўринга тушади? Бундан 60 йил олдин матлум оқибатлар билан қаерда бўлсак, ўша ахволга тушиб қолмаймики!

Социализм мафкураси — ҳамма нарсаси бобма-боб, бандима-банд, қондалар ва принципларга ажратиб ёнб қўйилган дарслик эмас, социализм мафкураси биз мамлакатимизни тўғридолашга, обод бўлишга, маърифатли, маънавий бой, эркин, бахтли бўлишга қўмаклашганимиз сари социализмнинг ўзи билан бирга шакллана боради. Сийсий жиҳатдан ёт нарсаси сифатида эмас, балки оддий одамлар учун оддий нарсаси сифатида умумбашари қўйилган қайтадан ўзлаштирилган сийсий шакллари билан боради. Чунки бу қадриятлар қўйилган ва минг йиллар давомида вужудга келган бўлиб, уларни менсимаслик бизга қандай оқибат келтирляганлиги матлум. Социализм мафкураси мамлакат маърифатининг умумий жараёни қўйилган сари шаклланаверади. Айни шу сабабли янги тафаккур уни шакллантириш учун гўяг кент доираларини белгилаб бермоқдаки, янги тафаккур

ни бутун дунё ҳозир жаҳонини бир-бирига қарши турувчи лагерьларга бўлиб ташламайдиган, балки жишласирадиган бизнинг янги байналмилалчилигимизни сифатида қўтиб олмоқда.

Биз Марксдан, Энгельсдан, Лениндан тафаккур методологиясининг юксак маҳоратини, диалектик фикрлашнинг мерос қилиб оламиз, назарияда ва сиёсатда ана шунга таянамиз. Лекин классиклар яратган барча асарларини навбатдаги «қисқа курсга» айлантириб юборишга йўл қўймаймиз. Баъзан нутқларга қараганда, кимлардир шундай қилишни хоҳламоқда. Бунақаси кетмайди, бу қайта қуриш учун, жамият учун ҳалокатлидир. (Қарсаклар).

Мана шу минбарга давриймишнинг масалаларини фалсафий жиҳатдан ўртага қўйиб, бутун ишмишга ана шу жиҳатдан қарашга уринган нотиқ кўтарилиши билан қол залда қолайлик сезилганлиги, қарсаклар бошланганлиги кўзга ташланиб қолди. «Бўлиши керакми ёки бўлмаслиги керакми», «Йўқолсин — йўқолмасин» ана қайи аниқ шийорларга биз жуда кўпчилик кетганмиз. (Қарсаклар). Келинлар, мулоҳаза қилиб қўрайлик. Ахир биз жамият етакчиси бўлишга даъвогарлик қилаётган партиямиз.

Бахслардан чиқадиган яна бир сабоқ. Делегатлар XXVIII съездада жамиятда барқарорлиқнинг йўқлиги ҳусусидаги бутун ташвишнинг олиб келди. Ишчилар билан учрашувда ишчилардан бири чидай олмди: «Михайл Сергеевич, Николай Иванович, деди у, менинг ички саволимга жавоб беринлар — мамлакатда қачон тартиб бўлади ва қачон қайқочилар бўлаяди?» (Қарсаклар). Бу оддий саволлар бинобари, бунга оддий жавоб бериш керак. Бундай жавоб эса йўқ. Мен бундай дейман: биз бозорни қанчалик тез тўлдирсак, иқтисодий қанчалик тезроқ ва самаралироқ ишлаша қайқочиларини, пинҳоний иқтисодиётни шу қадар тезроқ мағлуб қиламиз.

Район партия комитети қотибларидан бири бундай деди: «Андропов қилган ишнинг сиз ҳам қила олмасизми? Мен бу саволга жавоб қай тардим ва бу жавобини шу қадар, съездда тақорлашам мумкин: қайқочиларга қарши кураш — бу 80 фоиз иқтисод билан боғлиқ масалалар!» (Қарсаклар). Ривожланган иқтисодиёт бўлмаса, қайқочиларнинг омади келади! Барча пинҳоний қорхоналар ва пулга утган унсурлар тақчилликдан фойдаланиб, текинга яшайдилар.

Лекин бу — ҳозирча биз ана шу масалаларни ҳал қилмаган эканмиз, қўл қувштириб ўтиришимиз керак, деган маънони билдирдимми? Йўқ, албатта! Сизлар тартибни мустаҳкамлашнинг биздан тўғри талаб қилинса, мен эса сизлардан талаб қилмоқчиман — келинлар, бутун йил давомида тузган Советлар бутун системасини ишга солайлик, биз Советларни тўзаётган вақтимизда қайқочви ва жиноятчи ўз ишини қилверди. Энди эса Советлар тузилиди. Келинлар, кучларини бирлаштириб, чинакамга зарба берайлик! (Қарсаклар). Ҳозир жамиятдаги барқарорлаштиш жараёни айни шу билан совет, ҳўжиялик, партия органлари иши билан боғлиқ бўлади.

Биз миллатлараро муносабатларда кўп нарсани қўздан қочирганлигимиз, вақтин бой берганлигимиз, сезганамизга эса — кечиниб қарамат қилганлигимиз ҳаммаимиз учун сабоқдир. Ҳозир ўзимни оқламоқчи эмасман, ҳамма нарсасдан кўра ўзимни оқлашни ёмон кўраман. Бўлган иш бўлди. Сийсий бюронинг жуда кўп мажлислари, биринчи қотиблар билан ҳам, қўшма қотиблар билан ҳам кўп учрашувлар, кўпгина сафарлар бўлди. Лекин буларнинг ҳаммаси етарли бўлмади, чоғи. Энг асосийси — биз хавфни ўз вақтида қўра билмадик, ҳалол тан олганимиз! Сиз билан биз ҳаммаимиз бу соҳада ҳамма нарсаси қўйилгандек, ҳаммаси ҳал қилинган, деб хисобладик ва асосан халқлар дўстлиги учун қадаҳ кўтардик. Миллий сиёсат ҳисобиди ишмиш ана шундай эди. Қандай муаммолар очилиб қолганини бирданига қўрдик. Лекин дарҳол чора қўрмадик, бу муаммоларга дарҳол тўғри баҳо бера олмадик. Фанат кейинчилик ластур пайдо бўлди. Биз ана шу дастур асосида иш олиб бора бошладик. Энди эса вақтин қўлдан бермай ҳаракат қилиш керак. Сийсий баҳоларимиз бор партиянинг дастури бор. Олий Совет қўлдан қарорлар қабул қилди, нийҳат федерация кенгаши ишлаб бошладик, янги иттифок шартномасини тайёрлаш ва ишлаб чиқиш жараёни бошланди. Съезд орқали коммунистлар номидан мамлакатнинг барча ҳалқларига мурожаат қилиб: ке-

линтлар, тўхтайлик, тақдиримизни синаб қўришни тўхтатайлик, энди ҳаммаимизга равшан бўлиб қолган ҳужжатлар ва ёндашувларга асосланиб, иттифоқимизга янги куч бағишлайлик, деб даъват этишни тақдир қиламан. Ҳозир бу энг муҳимидир. Ҳамма бу даъватимизни эшитишга ва унга жаъланган фаол иш олиб боришимизни тақозо этади. (Қарсаклар).

Россия Компартиясининг съезидада бўлгани каби, бу съезида ҳам, айниқса коммунистларда биз қатъий танқидни ва янги ташқи сиёсатимизга қарши тўғридан-тўғри эътирозларни яна эшитдик. Аниқ масалалар юзасидан билимдонлик билан айтилган мулоҳазаларни биз ҳисобга оламиз, албатта. Лекин сиёсатимизни шубҳа остига олишга уринишларни кимларнингдир ғаразлик манфаатлари тақозо этган номақбул нарсаси сифатида тўла рад этаман.

Янги ташқи сиёсатимиз иқтисодиётга, армияга, муҳофиза дахл қилди. Ана шу барча соҳаларда биз ислохот сари бормоқдамиз, жумладан, қарбон хизматларининг ижтимоий ҳимоялашнинг давлат программасини қабул қилиш сари бормоқдамиз. Армия халқнинг гамхўрлигини ҳис этиши учун шундай қилишимиз керак.

Энг яхши кадрлар ва илмий кучлар бирлашган, ишлаб чиқаришни қисқа муддатда қайта қуриб, мамлакат учун жуда зарур бўлган маҳсулотларини юксак даражада ишлаб чиқариш билан шугулланиш учун яхши фондлар мавжуд бўлган муҳофаа саноатиди қол-лективларимизга ҳам фҳдам бериш керак. Бундан бутун мамлакат манфаат қўради, энг аввало халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариладиган тармоқларни қайта жиқозлашдан манфаат қўради.

Қийинчиликлар ҳам бор, албатта. Лекин улар вақтинчаликдир. Бу соҳаданги муаммоларни тезроқ ҳал қилиш лозим. Лекин бу ташқи сиёсатимиз мамлакатга ва бутун дунёга берган нарсалардан кўз юмичи учун сабаб бўла оладими? Мен бунини шубҳа остига олишга уринишларини рад этаман. Қотиблардан бири мента ҳатто мамлакатдан ташқарига чиқмаслигини маслаҳат берди. Биз у ерда нима учун борамиз? Урушга йўл қўймаслик учун, қайта қуришни нормал шароитда олиб бориш, нийҳат ресурсларни бўшатиб олиш ва уларни мамлакат эҳтиёжларига сарфлаш учун борамиз.

Сийсатда уқувсиз кишинларнинг гапига кириш мумкин эмас, бу қулдат келтирадир. Етакчи бўлишга даъвогарлик қилаётган партия турли қайфиятларга мослашмаслиги, балки етакчилиги қилиши лозим. (Қарсаклар). Қандай саволларни беришгаётганига қараган, ахир қуролсизланиш ва хавфсизлигини таъминлаш учун қаддан ташқари кўп нарсаси қарбон харажати билан қийратириш йўлига ўтиб тўғри иш қилишимиз? Жавоб: саволининг ўзидан келиб чиқаяти. Шарқий Европада авж олган масалаларга қарашли тўғри иш қилишимиз? Нима, яна танқидлар юборишимиз, қандай яшаш кераклигини яна ўргатишимиз керакми? Биз қайта қуриш ишини олиб бораётган эканмиз ва жамиятимизни тараққийларвар, барча халқларга дўстона қайфиятда бўлишга, қорхонларнинг тақдир этишга қодир эканлигини қўрсатишга истаётган эканмиз, бу пайтда бутун дунё бизнинг гапларимизга қўлоқ солиб турибди, деб ўйлайман. Шу тариқа биз жаҳонга татсир қилмоқдамиз. (Қарсаклар).

Шунчалик ҳам бориб етиладими, ахир, баъзи бирлар: Афғонистондан чиқиб кетиб, тўғри иш қилишимиз, деб савол бермоқда. Биз билан иш олиб бораётганлигимизни тушунолмай қолялман.

Яна бир гап. Барча қитъалардаги ўнлаб мамлакатлар билан яхши муносабатларни йўлга қўйиб, тўғри иш қилишимиз? Ҳа, тўғри иш қилдик, бинобари, улар ҳам, бунинг устига фақат ҳўжиялар эмас, халқлар ҳам ўз фикрларини айтишди. Бунини фақат сўғир одамлар билан қўра олмайди. Агар соғлом фикр ғаразли маҳкамачилик мулоҳазалари билан бўлганлигидан бўлса, буларнинг ҳаммаси тўғри қилинганлигини, халқимизнинг тўб ман

КПСС Марказий Комитетининг КПСС XXVIII съездига Сиёсий ҳисоботи ва партиянинг вазифалари юзасидан Совет Иттифоқи Коммунистик партияси XXVIII съездининг РЕЗОЛЮЦИЯСИ

(Давом. Боши биринчи бетда).

Съезд авторитар тафаккурга қарши чиқиб, Маркс, Энгельс ва Ленин меросини, социалистик назарияни ижодий ривожлантириш тарафдорли, XX аср тарихий тажрибасини, КПССнинг ўз фаолиятини, жаҳон ижтимоий тафаккури ютуқларини чуқур идрок этиш тарафдорлидир.

КПСС илм-фан, таълим, маданиятда инфодаланган жамият ақл-заковати бойлигини кўпайтиришга муҳим аҳамият беради.

Съезд В. И. Ленин шахсига қилинаётган ҳуружларни қатъиян қоралайди. Уни сиёсат ва мутафаккир сифатида тўхмат ва бўҳтонлардан, шунингдек росмана шарафлашлар ва кўкларга кўтаришлардан асраш — ҳар бир коммунистнинг, софиди кишининг бурчидир.

Съезд социализм бузилишларини ва партия йўл қўйган хатоларини танқид қилиш ниқоби остида жамиятда антикоммунизм ва антисоветизмни, ҳаддан ошдирилган жорий этиш ва сингдириш йўлидаги уринишларни рад этади, партияни иқтисодий ва сиёсий жиҳатдан сиқувга олиш йўлидаги уринишларга барча қонуний воситалар билан қаршилик кўрсатишга қатъий аҳд қилганлигини изҳор этади.

КПСС — изчил байналмилалчилар партияси бўлиб, миллий манфаатлар, талаблар ва урф-одатларга эътибор билан қарайди, миллатчилик, шовинизм ва ирчиликка, реакцион мафкуранинг ҳар қандай кўринишларига муносабат билан қарайди.

Съезд КПССда партиялар оммаси ҳокимиятини, ҳар бир коммунистнинг партия сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга оширишда иштирок этишининг реал имкониятини таъминлашни, бошланғич таъкилотлар ролини тубдан оширишни энг муҳим вазифа деб ҳисоблайди. КПССнинг гоъвий-сиёсий яхлитлиги партия таъкилотларининг ўзини ўзи боқариш негизларига, КПСС таркибидagi иттифокдор республикалар Компартияларининг мустақиллигига асосланади.

Съезд мамлакатда вужудга келадиган ишчилар ва деҳқонлар ҳаракатида партия таъкилотларининг фаол иштирок этишини ниҳоятда муҳим деб ҳисоблайди.

Кўп партиялилик шарафотида КПСС Қонун асосида, шу жумладан, сайловларда ва парламент фаолиятида бошқа партиялар ва ҳара-

катлар билан очиқ мусобақа ва ҳамкорлик қилишга тайёр.

Съезд КПССнинг қайта қуришга ва революцион янгиланишга қаратилган йўли мамлакатнинг тўб манфаатларига монанд эканлигини тасдиқлайди.

Шу билан бирга ана шу йўлни ўтказишда КПСС Марказий Комитети, Сиёсий бюро, Марказий Комитет Секретариати қўйилаётган аниқ қадамларнинг иқтисодий, ижтимоий ва маънавий оқибатларини етарли даражада ҳисоба олмайди. Ичкиликбозликка қарши кураш кампанияси, кооперативларни ташкил этиш практикаси, регионал ҳўжалик ҳисобига ўтиш, корхоналар мустақиллиги ва бошқа бир қатор йирик тадбирлар партия таъкилотларида олдиндан чуқур ишлаб чиқилмаган ҳолда палла-партнш ўтказилди. Бу эса муҳим ва керакли тадбирлар самарадорлигини пасайтирди ёки ҳатто тескари натижаларга олиб келди.

Қайта қуриш йўлини амалга оширишдаги қийинчиликлар ва узилишларга аввало КПСС Марказий Комитети бюрократик-буйруқбозлик, маъмурий система сарқитини бартараф этишдаги мушкулликларга етарли баҳо бермаганлиги, қабул қилинган қарорлар ташкилий ва гоъвий-мафкуравий жиҳатдан қониқарли таъминланмаганлиги, партиянинг барча бўғинларида янги шaroитда ишлаш тажрибасининг йўқлиги сабаб бўлди. Сиёсий бюро аъзолари ва аъзоликка номзодларнинг, КПСС Марказий Комитети котибларининг ҳисоботлари қабул қилинган қарорлар ижросини ташкил этиш соҳасида Марказий Комитет фаолияти етарли бўлмаганлигини тасдиқлади. КПСС Марказий Комитетининг комиссиялари, партиянинг интеллектуал имкониятларига, партия таъкилотлари ижодиётига яхши танималар.

Бунинг оқибатида КПСС XXVII съезди ва XIX Бутуниттифоқ партия конференцияси қўйган кўпгина вазифалар ҳал этилмади қолди, бу эса жамиятда ва партияда ниқроз ҳолиларининг кучайтирди, вазиятнинг кескинлаштирди.

XXVII съездининг экономикага ижтимоий тус бериш, уни инсон манфаатларига қаратиш ҳақидаги талаби бажарилмади қолди. Амалда истеъмол бозорининг барбод бўлганлиги, таъкилотларнинг кучайиши, сўмининг қадриятсизлиги жиҳидий социал кескинлиги ва аҳолининг адолатли норозилигини келтириб чиқар-

ди. Қишлоқнинг ижтимоий-иқтисодий муаммолари кескинлашди.

Давлат ва меҳнат интизомининг ниҳоятда бўшашиб кетганлиги, жиноятчилик, одамларнинг ҳалокати, қочоқларнинг вужудга келишига сабаб бўладиган зўравонлиқнинг ўсиши; уюшган жиноятчилик, чайқовчилик, ичкиликбозлик ва гиёҳвандлик, ахлоқнинг бузилаётганлиги ташвиш тугдириб, сиёсий вазиятни мураккаблаштираётди.

Илм-фан, таълим, маданият, соғлиқни сақлашнинг қашпоқ аҳволда эканлиги мамлакатнинг хозирги ҳаёти ва келажакги учун хавф тугдирмоқда.

Мамлакатнинг кўпгина регионлари — Черновил зонаси, Орол денгизи ва Оролбўйи, Волга ҳавзаси, Семипалатинск полигонови ва бошқалар — экологик фалокат ҳолатидан чиқарилмаётди. Экология муаммоларига оид қарорлар ниҳоятда сустлашди билан бажарилаётди. Арманистонда ва мамлакатнинг бошқа регионларида зинзила оқибатларини тугатиш юзасидан давлат дастурлари барбод бўлаётди.

Съезд миллатлараро муносабатларнинг кескинлашуви партияни эсанкиртиб қўйганлигини қайд этади. Марказий Комитет инзоларни бартараф этишда кўпична ташаббусни ўз қўлига олмай, марказда ва жойларда чалакам-чати тадбирлар қўрилишига мурося билан қаради. Янги иттифоқ шартномасини тузиш қўнуб юборилди. ССР Иттифоқининг яхлитлиги ва унинг яшаш-йашамаслиги хавф остида қолди.

КПСС XXVIII съезди ажралиш майларини халқ манфаатларига эид ҳодиса сифатида қоралайди. Съезд Болтнбўйи республикалари Компартияларида ажраллиш рўй бериб, уларнинг сиёсий вазият ривожланишига ҳал қилувчи таъсир кўрсатишдан маҳрум бўлиб қолганлиги хусусида таассуф билдиради.

Съезд ижтимоий тараққиётнинг социалистик йўлини ҳимоя қилаётган партия таъкилотларининг позицияларини кўллаб-қувватлайди. Съезд Литва, Латвия ва Эстония коммунистларининг КПСС XXVIII съездининг дастурий ҳужжатлари асосида бирлашишга даъват этади.

Съезд шуни таъкидлайдики, КПСС раҳбарияти партияни янгилаш сари дадил қадам ташлаб, уни давлат партисидан сиёсий раҳбарга тубдан айлантириш учун барча имко-

ниятларни ишга соломлади. КПСС Марказий Комитети, партия комитетлари ўз ишларини қайта қура олмайлар, партия таъкилотларининг ижодий имкониятини сафарбар эта олмайлар.

КПСС XXVIII съезди КПСС Марказий Комитетининг, унинг Сиёсий бюроси ва Марказий Комитет Секретариатининг фаолияти тубдан такомиллаштирилиши, кадрлар сиёсати эса янгиланиши зарур деб ҳисоблайди. Марказий Комитет, унинг Сиёсий бюроси ўз фаолиятини КПСС бирлигини таъминлашга ва партияда демократияни ривожлантиришга тааллуқли асосий масалаларга, жамиятни жипслаштиришга, мамлакатда сиёсий воситалар билан фуқаролар тотувлигига эришишга, мамлакатни иқтироздан олиб чиқиш учун ке-чиштириб бўлмайдиган тадбирлар ишлаб чиқиш ва амалга оширишга қаратишлари зарур. Хотин-қизлар, ёшлар, ветеранлар орасида олиб бориладиган ишга принципа янгича ёндашувлар, жамиятда улар маънеининг ўзига хос ҳусусиятларини ҳисоба олиш, аҳолининг ана шу гуруҳларини партия турмушига ва ижтимоий тузилмаларга тўла-тўқис жалб қилиш керак.

Съезд КПСС Марказий Комитетининг янги таркибига съезд қарорларини бажариш, шунингдек делегатлар айтган тақлифлар ва танқидий мулоҳазаларни рўбга чиқариш юзасидан амалий тадбирларни ўз ой муддат ичида ишлаб чиқишни топширади.

Мамлакатдаги мураккаб ижтимоий-сиёсий вазиятни ҳисоба олиб, КПСС Марказий Комитетининг ва Марказий назорат комиссиясининг мажлисларида хозирги пайт масалаларини, Сиёсий бюро ва Секретариат ҳисоботларини муҳокама қилиш тасвия этилиши. КПСС Марказий Комитетига партиядаги мафкура ишларини янгилаш масаласини бир йил давомида кўриб чиқиш топширилсин. КПСС Марказий Комитети ҳузуридаги Ижтимоий фанлар академиясини, Марксизм-ленинизм институтини, Ижтимоий фанлар институтини партиянинг янги вазифаларини ҳисоба олган ҳолда қайта қуриш мақсадга мувофиқ деб топилсин.

Партия бақувват ва халққа тушунарли бўлган ижтимоий-иқтисодий сиёсат ўтказиши керак. Партия вазиятни ўз таҳлил қилиб, ўз мустақил баҳоларига эга бўлиб танглидан чиқиш, вазиятни барқарорлаштириш, қундали ҳаёт муаммоларини ҳал этиш йўллари жамиятда, давлат органларига тақлиф қилиши зарур.

Меҳнат коллективларида партия таъкилотларини бартараф этишга қаратилган ҳар қандай хатти-ҳаракатларни ва бошқа тугатувчилик қўрилишларини съезд демократия ва қонунийлигини бузилиши деб баҳолайди.

Съезд айтидаки: сиёсий Исохотнинг тугаллаш, бутун ҳокимиятни Советларга топшириш ниҳосига етказиш. КПССнинг бурчидир. Партия комитетлари янги Советлар билан ҳамжиҳатлигини йўлга қўйишлари, уларнинг ҳақиқий ҳокимият органлари сифатида қарор топишга қўмаклашувини, сайловларда ишчи ва деҳқонларга чинакам мадад қўрсатишлари зарур. Коммунист депутатларнинг ва партия таъкилотларининг амалий позицияси, Советларнинг тўлақонли ва нормал ишга тезроқ ўтишига ёрдам бериши керак.

Съезд президентлик лавозимининг мамлакат сиёсий системасига киритилишини тўғри ва зарур деб ҳисоблайди. Шу билан бирга республикаларда ва жойларда Президентнинг ҳокимият билан ўзаро муносабатлари структур-

раси қонун билан расмийлаштирилмаганлиги, Президент чиқаришдаги Фармонлар ижросини назорат қилиш формалари белгиланмаганлиги таъкидланади.

Съезд Совет давлатининг халқаро фаолиятини кўллаб-қувватлайди. Бу фаолиятда XXVIII съездининг ва XIX партия конференциясининг ҳулосаларига биноан йўналиш танлаш эркинлиги, манфаатлар мувозанати, тенг ҳуқуқлилик ва аралашмаслик, мустақиллик ва суверенитетни ўзаро ҳурмат қилиш, қуроляроғларни ва биринчи навбатда ядро қуролини қисқартириш, инсон ҳуқуқини ҳурмат қилиш негизда муносабатларни демократиялаш ва инсонларвар қилиш асос қилиб олинган.

Съезд шуни таъкидлайдики, СССРнинг ана шу принциплар асосига қурилган янги таъки сиёсати халқаро вазиятнинг сезиларли даражада соғломлашуви, уруш ҳавфининг камайишига, жаҳондумул муаммоларини ҳал этиш йўлига чиқиб олишга, жаҳон ҳўжалик системасида иқтисодиёт интеграциясига, экологик ҳамжиҳатликка, маънавий соҳадаги ҳамкорликка, одамлар ўртасидаги алоқаларнинг кенгайишига ёрдам бериб, ҳарбий харажатлар юкининг камайишини бошлаб берди. Натижада ички вазифаларни ҳал этиш учун қўлай ташқи шaroитлар вужудга келтирилади.

Халқаро майдондаги ижобий силжишлар қуроляроғларнинг оқилона етарли бўлиши принциплари асосида мамлакатнинг ишончли хавфсизлигини таъминлаш вазифаларини соқит қилмайди. Ҳарбий сиёсат масалалари, ҳарбий хизматчилар ва уларнинг оналари ҳақида ғамхўрлик қилиш доимо давлат ва партиянинг эътибор марказида бўлиши керак.

Съезд КПССнинг халқаро алоқаларини кенгайтириш ва чуқурлаштириш тарафдорли бўлиб, коммунистик ва ишчи партиялар билан, бошқа сул кучлар билан мустаҳкам ҳамжиҳатлиқни, сиёсий партиялар ва ижтимоий ҳаракатлар билан манфаатдор монанд келадиган кенг бўламдаги соҳаларни излаб топиш муҳим эканлигини таъкидлайди.

Партияни тубдан янгилаш унинг Дастурини тубдан янгиланиш талаб қилади. Съезд партиянинг янги Программасини тайёрлаш комиссиясини тузиб, унинг лойиҳасини болағич партия таъкилотлари муҳокамасига қўйиш зарур, деб ҳисоблайди.

КПСС жамиятга ва давлатга бундан бунги даврга мўлжалланган ҳаракатлар дастурини тақдим этади. Бу нарсас съездининг «Инсонпарвар, демократик социализм сари» дастурий баёнотида, мамлакатни ривожлантиришнинг энг муҳим муаммоларига оид резолюцияларда баён қилинган.

Партия съезди КПССнинг раҳбар органларида ишлаш ишониб топшириладиган барча коммунистлар эътиборини партия билан жамиятнинг иқтирозга олиб келган, мамлакатни турмуш ва якка ҳокимиятга, социализмга эса бузилишларга олиб келган ўтмиш хатолари такрорланишига йўл қўйиш мумкин эмаслигига қаратади.

Мамлакат оғир даврини боддан кеңираётди. Барча демократик кучларнинг бирлашуви ҳар қачонгидан ҳам зарур. КПСС социалистик гоънинг барча тарафдошларига Советлар, жамоат таъкилотларига ва ҳаракатларидаги кенг кўламдаги иттифоққа, қундалик амалий фаолиятда жипслаштириш тақлиф қилади. Партия тенг ҳуқуқли асосда мунозара олиб бориб, меҳнат аҳли, фуқаролар тотувлиги ва умумийлиги тотувлик йўлида барча амалий тадбирларни ҳимоя қилишга тайёрдир.

Ҳозирги босқичда партия ҳарбий сиёсатининг асосий йўналишлари тўғрисида

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси XXVIII съездининг РЕЗОЛЮЦИЯСИ

1. КПСС тинчликни мустаҳкамлашни ташқи сиёсатининг энг муҳим йўналиши деб ҳисоблайди ва халқаро кескинликни юмшатиш жараёнларига бутун чоралар билан қўмаклашади. Партиянинг янги сиёсий тафаккурга асосланган ҳарбий сиёсати СССРнинг узоқ муддатли манфаатларига мос келади.

Съезд ҳарбий-сиёсий вазиятнинг аҳволига ва унинг ривожланиш истиқболига ҳар томонлама баҳо бериб, ижобий ўзгаришлар барқарорлигининг нафолати ҳозирча таркиб топили йў, СССР учун уруш ҳавфи сақланиб қолмоқда, деб қайд этади. Бундай шaroитда социалистик Ватанин ҳимоя қилиш, мамлакат мудофая қобилияти ва хавфсизлигини мустаҳкамлаш ва ишончли, оқилона етарлилик даражасида сақлаш юзасидан конституцион мажбуриятларни бажариш бутун халқнинг, партия ва давлатнинг энг муҳим вазифаларидан бири эди ва шундай бўлиб қолади.

КПСС совет мудофая ҳарбий доктринасини амалга ошириш ва изчиллик билан ривожлантириш тарафдорли бўлиб, халқаро хавфсизликнинг кенг қамровли системасини шакллантиришга, шу мақсадда ҳарбий-сиёсий ҳамкорлиги кенгайтиришга, урушларсиз ва зўравонликсиз дунё сари олға боришга ёрдам бериш учун тайёр эканлигини тасдиқлайди.

Партия мудофая вазифаларининг ҳал этилиши урушининг олдини олишни, СССР давлат чегараларининг дахлсизлигини, Ватанимиз мустақиллигига таъовуларининг олдини

олишни, четдан ҳужум бўлган тақдирда эса бу ҳужумнинг албатта даф этилишини, давлат мустақиллиги ва территориял бутунлигини ҳимоя қилишни, адолатли тинчлик ўрнатилишини таъминлаш зарур, деб ҳисоблайди.

2. КПСС съезди СССР Қурулди Кучлари конституция давлатини ҳимоя қилиш соҳасидаги ўз конституцион бурчини муносиб бажараётганликлари таъкидлайди. Армия ва Флотнинг, Давлат Хавфсизлик Комитети чегара қўшинларининг, СССР Ички ишлар министрлиги ички қўшинларининг коммунистлари, шахсий состави ўз халқига, халқнинг социалистик йўлига содиқдирлар.

Қўшинларда ва флотда кўпгина жиддий муаммолар, шу жумладан уларга хос бўлмаган вазифаларни бажариш билан, шахсий составни тузиш билан, унинг профессионал тайёргарлиги, етказиб бериладиган техника ва қуроляроғлар янги турларнинг сифати ва миқдори билан, интизом, таъкилот шарт структурасининг мукамал эмаслиги, ҳарбий хизматчилар ва улар оилалари социал ҳимосининг заифлиги билан боғлиқ муаммолар тўпланиб қолган. Бу эса салбий таъкилот, зиддият вужудга келтириб, хизматдан қаноатланмаслик туйғусини тугдирмоқда.

КПСС ҳарбий хизматчилар меҳнатининг ниҳоятда катта ижтимоий-сиёсий аҳамиятга эга эканлигини, унинг шарафли характерини

таъкидлайди. Съезд партия таъкилотлари, барча коммунистлар зиммасига Совет Қурулди Кучлари обрў-эътиборини мустаҳкамлашга, ҳарбий хизмат обрўсини оширишга, ҳарбий хизматчиларнинг шарафи, қадр-қиммати, ҳаёти ва соғлигини ҳимоя қилишга бутун чоралар билан ёрдам кўрсатиш вазифасини юклайди.

Съезд КПСС мудофая, хавфсизлик ва ҳарбий қурилиш масалаларига ягона иттифоқ қонунийлиги асосида марказлаштирилган раҳбарлик тарафлори эканлигини билдиради.

СССР Қурулди Кучлари яккабозчилик, экстерриториал, кўп миллатли кадрлар армияси принциплари асосида қурилиш керак. Бу армия умумий ҳарбий мажбуриятини ҳарбий хизматга шартнома асосида ихтиёрий равишда қабул қилиш билан қўшиб олиб боруви, соқил адолат ҳамда барча ҳарбий хизматчилар ва ҳарбий мажбуриятдагиларнинг қонун олдида тенглиги принципи асосида тузилиб, улардан СССР Конституциясида мустаҳкамланган бевосита вазифалари бўйичагина фойдаланилади.

Ёшларни СССР Қурулди Кучларида хизмат қилишга тайёрлаш ва уларнинг хизматдан ўтишига партиянинг таъсир формалари ва усуллари ишлаб чиқиш ҳамда уларни сифат жиҳатдан янги даражада кўтариш зарур. СССР фуқароларини ватанпарварлик ва байналмилал руҳда, Ватан хавфсизлигини таъминлаш

муқаддас бурчини бажаришга тайёр туриш руҳида тарбиялаш соҳасидаги ишлар яхшилансин. Бунда маҳаллий партия органларининг роли оширилсин.

3. КПСС совет жамиятини инқилобий янгилаш ҳамда давлатлараро муносабатларда рўй бераётган жараёнлар ҳарбий ислохотни СССР Иттифоқи қонунлари асосида босқичма-босқич амалга оширишни талаб этади, деб ҳисоблайди.

Ислохот оқилона етарлилик принциплари мудофая имкониятини илмий асосланган даражасини; истиқболли ҳарбий техника сиёсати ишлаб чиқишлишини ҳамда Армия ва Флотни фан, техника ва технологиянинг энг янги ютуқлари негизда юксак сифат кўрсаткичларига эга бўлган замонавий қурул ва ҳарбий техника билан қурулантириш; СССР Қурулди Кучлари ташкилий штат структураси ва органлари энг маъбул бўлишини; кадрлар сиёсати қайта қурилишини, ҳарбий хизмат муносабатлари демократиялашувини; шахсий составни тузиш ва тайёрлаш системаси ўзгарилишини, унинг профессионализмининг ошириш ва резервлар таъминини яхшилаш; СССР фуқароларининг ҳақиқий ҳарбий хизматдан ўтишидаги қонуний асослар, мустаҳкамланишини таъминлаш керак.

Съезд мудофая тўғрисидаги қонунларнинг ҳамда мудофая корхоналарини илмий, таъриба ва ишлаб чиқариш базаларини ташкил омилларга, шунингдек ҳарбий хизматчилар, уларнинг оила аъзолари, запасага бўшатишган ёки истеъфода чиққан кишиларнинг социал таъминоти ва ҳуқуқий ҳимоясига оид тармоқ давлат дастурига қараб ривожлантиришни ҳисоба олган ҳолда бу корхоналарни кенг истеъмол моллари ишлаб чиқарадиган корхоналарга айлантириш тўғрисидаги қонун қабул қилинишини тезлаштириш зарур, деб ҳисоблайди. Бу мақсадларга аввало Қурулди Кучларни қисқартириш ва мудофая харажатларини камайтириш муносабати билан бўшашиб олинладиган куч ва маблағларнинг бир қисмини сарфлаш зарур.

Съезд ҳарбий кадрларнинг моддий ва ижтимоий аҳолини мустаҳкамлашни, ҳарбий хизматчиларни шинам ўй-жойлар билан таъминлашни, нархлар ошган ва пул қадриятсизланган шaroитда зарар ўринини қоплаш тадбирла-

рини жорий этишни навбатдаги вазифалар, деб ҳисоблайди.

4. Ҳарбий ислохотнинг асосий йўналишларидан бири СССР Қурулди Кучларидаги партиявий-сиёсий ишлар бутун системасини тубдан қайта қуришдирки, бу нарсас мавжуд структурани ўзгариштириш, партия таъкилотлари билан сиёсий органларнинг вазифаларини аниқлашни, уларни янги вазифалар ва икрос шaroитларига мувофиқ келтиришни, партия ички муносабатларини демократиялашани, янги маънавий вазият яратишни, интизом, ҳуқуқ-тартиботнинг юксак даражасини, ҳарбий хизматчиларга хос ўртоқчиликни ўз ичига олади.

СССР Қурулди Кучларидаги сиёсий иш Маркс, Энгельс ва Лениннинг ижодий ривожлантириладиган гоғларига, жаҳон ижтимоий-сиёсий тафаккури ва маданиятининг ютуқларига асосланиши керак. КПСС Армия ва Флотда ўзининг сиёсий раҳбарлик ролини мустаҳкамлашга, мамлакат мудофая қобилиятини ошириш манфаатлари йўлида барча соғлом ва тараққиқпарвар кучларни жипслаштиришга интилади. Съезд Қурулди Кучларнинг сиёсатдан четлаштирилишига қарши чиқади.

Армия ва Флот ҳарбий-сиёсий органларининг фаолияти мамлакат мудофаси соҳасидаги сиёсатга, СССР Конституциясига мувофиқ қурилиб, ҳарбий хизматчиларни социалистик идеалларга садоқат, армия билан халқ биллиги, ватанпарварлик, совет ҳармия дўстлиги, байналмилалчилик, сергаллик, Ватан мудофасига доимо тайёр туриш руҳида сиёсий ҳарбий, ахлоқий ва ҳуқуқий тарбиялашга қаратилади.

Армия ва Флотдаги КПСС таъкилотларининг иши, уларнинг мамлакатда партия ҳарбий сиёсатини амалга ошириш юзасидан совет қонунлари донрасида иш олиб бораётган бошқа ижтимоий-сиёсий таъкилотлар билан самарала ҳамжиҳатлиги восталарини вужудга келтириш ва соғлаш вазифаси турбиди.

Съезд СССР Қурулди Кучлари Ватаниннинг ишончли ҳимоячилари, урушининг олдини олиш ва тинчликни сақлаш омили бўлиши керак, деб ҳисоблайди. Мудофаяни мустаҳкамлаш йўлида эришилган барча ютуқларини эҳтиётли равишда сақлаш ва такомиллаштириш ҳақида ғамхўрлик қилиш ҳар бир коммунистнинг ватанпарварлик ва байналмилал бурчи, умумхалқ ишидир.

ҚАЙТА ҚУРИШНИ ИЗЧИЛЛИК ВА ҚАТЪИЯТ БИЛАН ДАВОМ ЭТТИРАЙЛИК

(Давом. Боши биринчи бетда).

қиладиган масалаларга: партиянинг бюджетга ва мол-мулки тўғрисидаги, КПССнинг таълим, фан ва маданият соҳасидаги сиёсати ҳақидаги, оммавий ахборот воситалари тўғрисидаги, КПССнинг сиёсий партияларга, жамоат ҳаракатлари ва таъкилотларига муносабати ҳақидаги, демократик ҳуқуқларни ҳимоя қилиш ҳамда коммунистларни қувғин қилишга қарши чиқиш хусусидаги, миллий масала ҳақидаги, партиянинг хозирги босқичдаги ҳарбий сиёсати асосий йўналишлари тўғрисидаги, КПССнинг иқтисодий ислохотни ўтказишдаги сиёсати ва ижтимоий-иқтисодий вазиятни барқарорлаштиришга оид энг зарур чора-тадбирлар тўғрисидаги, деҳқонларнинг аҳволи ва КПССнинг аграр сиёсатини амалга ошириш тўғрисидаги, ёшлар сиёсати тўғрисидаги, имтиёзлар ҳақидаги масалаларга тааллуқли эди. Комиссия раҳбари шу

ҳужжатларни тайёрлаш масалаларига бевосита тааллуқли бўлган тақлифлар тегишли комиссияларга топширилганини айтиди. У шуни таъкидладики, КПСС Марказий Комитетининг Сиёсий ҳисоботи юзасидан резолюция лойиҳасини тайёрлашда съездининг кўпгина делегатлари қатнашди. Комиссия уларнинг тузатишлари, мулоҳазалари ва тақлифлари ни тўла-тўқис кўриб чиқишга интиди. Маҳаллий партия таъкилотларидан, айрим коммунистлардан тушган хатларда баён этилган мулоҳаза ва тақлифлар ҳам эътиборга олинди.

Резолюция лойиҳасининг айрим қондалари хусусидаги фикрлар бир-биридан анча фарқ қилди, баъзан бир-бирига бутунлай зид бўлди, деди комиссия раиси. Бундай ҳолларда, деб уқтирди у, қатъий мавқеда туриш муҳим эди.

Ҳамм мулоҳаза ва тузатишларни ҳисоба олишнинг иложи бўлмади. Чунинчи, КПССнинг Октябрдан кейинги даврга босиб ўтган бутун тарихий йўлига баҳо бериш тақлиф қилинди. Комиссиянинг фикрча, партиянинг янги программасида шундай баҳо берилиши лозим. Делегатлар 1991 йилда ёки 1992 йилда партиянинг съездини қабул қилиш тўғрисидаги қарорни резолюцияга ёзиб қўйиш тўғрисидаги бошқа муҳим тақлифни ҳам айтиди. Комиссиянинг фикрча, бу нарсас ёзиш керак эмас: бу гарси Марказий Комитет билан Марказий назорат комиссияси янги таркибларнинг қўлини боғлаб қўйган бўлур эди. Уларнинг ташаббусини чекламаслик керак.

Кўпгина мулоҳаза ва тақлифлар мамлакат ҳукуматиининг ишига тааллуқли эди. Шу сабабли улар ҳукуматга топширилди.

Комиссия ра

ҚАЙТА ҚУРИШНИ ИЗЧИЛЛИК ВА ҚАТБИЯТ БИЛАН ДАВОМ ЭТТИРАЙЛИК

(Давом. Бош биринчи ва учинчи бетларда).

Раислик қилувчи номзодларни муҳокама қилишга шайлоўлик қарамай, бу илтимоснинг дегирли фойдаси бўлмади. Яқин яшаб турганида тақдир тушунига қадар КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби лавозимига сўзсизли билан делегати номзод қилиб қўйилди. Булар — М. С. Горбачев, Т. Г. Аваланин, О. И. Лобов, О. Н. Сисев, В. В. Бакатин, Э. А. Шеварднадзе, Н. С. Стояров, А. Н. Яковлев номзодларидир.

Номзодларга нутқ сўзлаш ва делегатлар саволларига жавоб қайтариш учун алфавит тартибда сўз беришга қарор қилинди.

Минбара биринчи бўлиб Т. Г. Аваланин чиқди. У ўзининг анча мураккаб аҳолида эканлигига қарамай, ўз номзодини қайтиб олмаслигини таъкидлади.

КПССдаги олий лавозимга даъвогарнинг фикрича, партия авангард кул бўлиши, бироқ ани пайта бошқа жамоат ҳаракатлари ривожланишига йўл қўйиб бериши, кейинчалик эса парламент ҳокимияти учун улар билан кураш олиб бориши керак. Нотқ ўзининг социалистик ривожланиш йўлига содиқлигини, лекин мулкчиликнинг турли шакллари бўлишига қарши эмаслигини таъкидлади. Чунки, шахсий мулк шакллари, деди у, инсон инсонни эксплуатация қилиши доирасидан ташқари бўлиши керак. Елланми ишчилар меҳнатидан мавсумий фойдаланиш мумкин бўлган қиллоқ хўжалиги бундан мустасно.

Номзод корхоналар жамоаларига уларни сотиб олиш ҳуқуқи берилиши керак, деган фикрини ёқди. Бутун совет халқи маблаг ҳисобига қурилган катта заводлар эса, унинг фикрича, давлат тасарруфидо қилиш лозим. Бироқ меҳнатқиллар маблағлардан бўлишлари учун акционерлик мулкни бўлиши учун мазкур корхона акцияларини умумий мажмуининг 50 фоиздан ошмаслиги керак, акцияларнинг асосий мажмуи эса давлат ихтиёрида қолади. Жамоалар ишлаб чиқариладиган маҳсулотни ўз билгиларига сота олишлари учун унинг фойдаси учун ҳам қўйиштири зарур. Бу аста-секин бозор иқтисодиёти сари бориш имкониятини берган бўлиб эди.

Бош котиб лавозимига номзод давлатнинг асосий органлари — армия, милиция, Давлат ҳарбийсизлиги комитети тўғрисида гапириб, улар қули бўлиши, давлат томонидан муттасил тақомиллаштириб борилиши таъкидлади. Органларга асосан хужулар қилинишига йўл қўйиб бўлмади, чунки бу давлатни заифлаштиради. Давлат эса қули бўлиши лозим. Нотқ нихотда эҳтиёткорлик билан муносабатда бўлиш лозим бўлган миллатлараро муносабатлар сўхасидати сиёсатини давлат қўлатилишига ана бир муҳим омил деб атади.

Хамма бугунги кунни сабр сизлик билан кутиётганди. Сирасини айтганда, партия маркази раҳбарлик органини шакллантириш, номзодлар кўрсатиш ва сайлов ўтказиш масаласи сўзсиз делегатлари ўртасида анча тортишуларга, ўткир мунозараларга сабаб бўлиб келатганди. Сўзсизнинг еттинчи кунги мажлиси бу соҳада маълум бир аниқлик киритди. Делегатлар кўпчилиги овоз билан сўзсизнинг ўзида КПСС Марказий Комитети Бош котиби ва унинг ўринбосарларини, шунингдек, Марказий назорат комиссияси раисини сайлашга қарор қилган эдилар. Сийсий бюро таркибиди, унга аъзо бўладиганлар сонини КПСС Марказий Комитети Пленуми белгилайдиган бўлди. Сийсий бюрого Бош котиб ва унинг ўринбосари билан бирга иттифоқдош жумҳуриятлар Компартиялари Марказий Комитетлари биринчи котиблари ҳам кириштирилган бўлди. КПСС Марказий Комитети ўз фаолияти тўғрисида ҳар йили Пленумда ҳисоб бериб боради. Энг муҳим сийсий масалалар юзасидан қабул қилинган қарорлар Марказий Комитет Пленуми кўрсатмаси билан бошлангич партия ташкилотлари муҳокамасига киритилади.

Делегатлар партия раҳбарлигига номзодлар кўрсатишни тезлаштириш имконини берадиган КПСС Устави лойиҳасининг тегишли моддаларини муҳокама этиб тасдиқлаган бўлсалар ҳам, уларни бир савол қаттиқ ўйланганди: эди: КПСС Марказий Комитети Бош котиби лавозимига кимнинг номзоди кўрсатилади? Гарчи сўзсиз иштирокчиларнинг кўпчилиги қисли ўз ташкилотлари коммунистлардан ушбу лавозимга М. С. Горбачевнинг номзодини қўйиш ҳақида аниқ кўрсатма олган бўлсаларда, дастлабки кунларда ҳуқуқ сўзсиз мажлисида дахл қилган оғир вазият, партия ичидида турли оқимларнинг кўрсатилган қаттиқ

Давоғар ўзи ҳақида гапириб, 1932 йилда Ленинградда тутилганини, Ярославда, вилонияга эвакуация қилинганлигини, хунар билим юртини тутатганини, кейин армияда хизмат қилганини айтиди. Киселев (Кемерово вилония) шаҳар партия комитетининг биринчи котиби этиб сайланганга қадар слесарликдан бирлашма бош директорлигига бўлган меҳнат йўлини босиб ўтди.

У маданиятни ривожлантириш, Нокоратупроқ муаммоларига муносабат тўғрисидаги саволларга ҳам жавоб берди, иш ташлаш ҳаракати хусусидидаги ўз фикрларини, мафкуравий иш тўғрисидаги мулоҳазаларини баён этди.

М. С. Горбачев делегатлар вакиллари кенгаши иштирокчиларига ҳамда сўзсизда унинг номзоди КПСС Марказий Комитети Бош котиби лавозимига сайлаш учун кўрсатилишини ёқлаб гапирганларга миннатдорчилик билдирди. Вужудга келган вазиятда, деди у, ягона тўғри жавобни топиш керак эди, мен бу жавобни узоқ вақт изладим. Ўртоқларга ҳам агар менинг номзодим кўрсатилса, қайтариб олмайман, деб айтдим.

Шу кунларда мен жуда кўп одамлардан, шу жумладан, машхур кишилардан ҳатто олдим. Уларда мени Бош котиб лавозимини эгаллашга рози бўлмаслиқда даъват этилган. Ҳар нима бўлганда ҳам ўз номзодимни қайтиб олмаслиққа даъват этилган мактублар эса, бундан кўп бўлса борки, кам эмас.

Иккинчидан, ҳозирги раҳбарият қилган ишларини биз қоралаймиздан анча унга баҳо берганимиздан кейин қандай йўл тутиш керак? Ахир, бу раҳбарият кўп ишхатдан менинг таъсирим остида ишлаган-ку. Шунинг учун ҳам қилинган барча ишлар ва йўл қўйилган барча хатолар учун, барча кулфатлар учун мен энг кўп даражада жавобгарман. Овоз бериш ва кимни сайлашни танлаш — сизларнинг ҳуқуқингиз.

М. С. Горбачев ўз программаси хусусида уни баён этиш зарурати йўқ, деб таъкидлади: унинг барча позициялари делегатларга маълум. Аниқ пайта у қайта қуришнинг ҳозирги босқичида партиядаги ва жамиятдаги қарам-қаршиликни, айниқса, жамиятчиликнинг ўзгаришларига амалга оширилишини ёқлаш қайфиятида демократик тарғийларвар қулиларнинг бўлиниб кетишини энг катта ҳақ деб ҳисоблашни таъкидлади. Номзод агар ўзи сайланса, ана шундай вазифаларни ҳал этиш учун барча ишни қилишни уқтирди. Бунинг учун Марказий Комитет тарқибонда ҳам, олий раҳбариятда ҳам гоят жиддий ўзгаришлар қилиш керак бўлади.

Сизнинг фикрингизча, коммунистларнинг қанча қисми жамиятнинг янги сифат ҳолатига тайёр эмас-у, қанча қисми жамият янгиҳа бўлиб қолганини англамапти, де-

ган саволга жавобан М. С. Горбачев бундай деди: менинг фикримча, биз ҳамма-миз ҳали тайёр эмасмиз — биз ўз давримизнинг фарзандларимиз, жамиятимизнинг ёш қисмидан ташқари, фикримиз шаклланган одамлармиз. Муайян турмуш шакллари, муайян уқладга одатланган сийқа усуллар тўлиб-тошиб ётибди, уларнинг ҳаммасини қайтадан ўзгариштириш осон иш эмас. Бу — ҳақиқий ҳаёт, шу сабабли мен тағ заминли иқтилобий ўзгаришлар тарафдориман, аммо уни шундай усуллар билан қилиш керакки, одамларнинг тақдирини вайрон бўлмасин, биз қарам-қарши қўйишга, биродар қушлик ишларига ўралашиб қолмайлик. Биз иқтилобдан кейин умримиз зое ўтмаганини, баъзи нарсаларни ўрганиб олганимизни исботлашимиз керак. Одамларнинг ватанпарварлигига, ақл-заковатига, дўстлигига таяниб, бу вазифаларни қадим-бақадим, олға томон қатъият билан интилиб, демократик негизда ҳал қила оламиз.

Партиядаги олий лавозимга номзоднинг «моҳият эътибори билан капитализмни қайта тиклашдан иборат» бўлган тўб иқтисодий ислоҳотга ва Б. Н. Ельциннинг сўзсиздаги нутқида муносабатига тааллуқли саволлар бир ботлам тарзда берилди.

М. С. Горбачев бундай деди: мен социалистик йўл позициясида қаттиқ турибман. Бу тузумнинг ҳали фойдаланилмаган жуда катта имкониятлари борлигига аминман. Шу имкониятдан фойдаланиш асосида биз тўб ўзгаришларни ўтказиб, демократик орқали инсоний ҳокимиятга қайтариб, уни ишлаб чиқариш воситаларига қайтариб, шу тарикда кўп иш қила оламиз. Мен мамлакатимизни капиталистик тартибларни қайта тиклашга судайдиган кишилар билан ҳеч қачон боғлиқ бўлмайман. Бу гапдан — бизнинг жамиятимиз билан капиталистик жамият ўртасида қандайдир «темир ларда», бетон девар тиклаш керак, деган маъно келиб чиқмайди. Мен барча мамлакатлар билан ҳамкорлик тарафдориман, қадриятларини баҳам қириш тарафдориман, маданиятларини бойитиш тарафдориман. Бошқа халқлардаги ҳамма фойдалар нарсаларини олиб, улардан фойдаланиш, аммо социалистик йўлга содиқ бўлиб қолиш керак.

Б. Н. Ельциннинг нутқи хусусида. У партия ўзини ўзи ислоҳ қилиши, янгиланиш кераклиги ҳақида гапирганида, биз у билан ақидлимиз. Аниқ вақтда у мазкур жараёни қандай тасаввур этишини, нималарни назарда тутиётганини ҳали аниқлаш лозим. Борис Николаевичнинг нутқида берилган янгиланиш таърифига келганда, уни биз, коммунистлар учун мақбул эмас, деб рад қилишимиз керак. Ҳа, биз янгиланиш тарафдоримиз, биз ўзимиз танлаб олган социалистик йўлга қўмақлашар эканмиз, пар-

тиянинг янги роли ва мавқеини тан олишимиз керак ва биз учун бошқа ҳеч қандай мақсадлар йўқ. Коммунистлар ўз партия ташкилотларини тузишлари, ўзларига зарур ва мумкин деб ҳисоблаган жойда ҳаракат қилишлари мумкинлигига асосланамиз. Бундан бошқа ҳеч нима — конституцион ҳуқуқларга, инсон ҳуқуқларига ҳужум қилиш — бу ҳуқуқларни бузишдир.

Делегатлардан бири барбод бўлган ташаббусларга, жумладан, алкоголизмга қарши кампанияга тааллуқли голярини ким ўйлаб чикарган ёки тақдир қилган эди, деган саволни берди. Бу саволга шундай жавоб берилди: уч-беш ҳодисадан ташқари Сийсий бюро ўзининг ҳамма қарорларини кўпчилик овоз билан қабул қилган, ҳар бир масалани синчиқлаб таҳлил этган. Уш пайтада биз жамоатчиликнинг қатъий талабларига қўлоқ солиб, жамиятимизни кемираётган офатга қарши курашни авж олдиран эдик. Бу офат ўша пайтада миллатнинг зурриятига таъсир қилган эди. Биз бу курашни бошлаганимизга ҳато бўлган эди. Бироқ аниқ вақтда биз қўлгина нотўғри ҳаракатларга йўл қўйдик, бу ҳақда ҳамма гаплар айтилди. Бу курашнинг давом эттириш кераклигини эсдан чиқармаган ҳолда ҳозир хатони тузатишга интиламиз. Аммо маъмуриятчилик йўли билан эмас, бутун жамиятни бу курашга жалб қилишни қўзғаймиз.

М. С. Горбачев унинг вақти Президент ва Бош котиб вазифаларини бажариш учун қандай тақсимланаётганлиги ҳақидаги саволга ҳам жавоб қайтарди. Бу вазифаларни бирга қўшиб олиб бориш жуда оғир, камчиликлар ҳам бўлиди, албатта. Ўйламанки, ҳозир биз жорий қилётган воситалар бундай камчиликларни жуда камайтириши лозим. Менда жуда етшмай турган нарсас вақтидир. Аммо ҳали куч-қувватим етарли деб ўйламан.

СССР ички ишлар министри В. В. Бакатин, Арманистон Компартияси Марказий Комитетининг иккинчи котиби О. И. Лобов, Ю. А. Гагарин номидаги ҳарбий-ҳаво академиясининг катта муаллими Н. С. Стояров, Қўйбешевдан халқ депутатлари Краснослск райони Советининг раиси О. В. Сисев, СССР тақдир ишлар министри Э. А. Шеварднадзе, КПСС Марказий Комитетининг котиби А. Н. Яковлев ўз номзодларини қайтариб олдилар.

Номзодлар ўз қарорларини исботлаш учун далил келтириб, партиядаги вазият мураккаблиги ҳақидаги фикрларини, бу вазиятдан чиқиш учун нималар қилиш керак, деб ўйлаётганликларини айтидилар. Баъзи кишилар партия Марказий Комитетининг Бош котиби ва мамлакат Президентини лавозимларини бирга қўйишга йўл қўйиб бўлмаслиги ҳақида гапирдилар. Бошқа кишилар чет элларда ҳукмрон партиянинг раҳбари олатда давлат бошлиги бў-

либ қолиши олат эканлигини таъкидладилар. Бироқ уларнинг ҳам, буларнинг ҳам фикри бир жойдан чиқди: жамият тараққиётининг бурлиш босқичида ҳокимиятни кучли қўлда жишлаштириш зарурати вужудга келди, ҳозир эса партия билан мамлакатнинг М. С. Горбачевдан бошқа раҳбари йўқ. Буларча Бош котибга, дадил ва қатъий ҳаракат қилиш, ўз атрофингизга янги тоифадаги ўткир зеҳли, серғайрат кишиларни тўплаб олиш, деган тиллақлар янгради.

Шундай қилиб, КПСС Марказий Комитети Бош котиби лавозимига номзодларни муҳокамасини давом эттириш учун рўйхатда Т. Г. Аваланин билан М. С. Горбачев қолдилар.

Раислик қилувчи номзодларни муҳокама қилиш хусусида сўзсиз тасдиқлаш иш тартибда ҳеч қандай махсус кўрсатмалар йўқлигини айтиди. Электроника ёрдамида овоз беришга қарор қилинди. Сўзсиз қатнашчиларнинг кўпчилиги муҳокамага қарши экани маълум бўлди. Баъзан делегатларнинг Т. Г. Аваланин номзодида билдирган эътирозлари қабул қилинмади, чунки, раислик қилувчи таъкидлаганидек, бу эътирозларда салмоқли далил-исботлар ўрнига «эҳтирос руҳи» кўпроқ эди.

Нихотда яширин овоз бериш учун рўйхатда икки киши — Т. Г. Аваланин билан М. С. Горбачевнинг фамилиялари қолдирилди. Сайлов иштини давом эттириш учун саноқ комиссияси сайланди. Шундан кейин делегатлар «катта танавфус»га чиқдилар.

Сўзсиз кечки мажлисда «Инсонлар, демократик социализм сари» дастурий ҳужжат лойиҳасини муҳокама қилишга ўтди. Мазкур баёно лойиҳасини ишлаб чиқувчи комиссия бошлиғи В. А. Мельведева сўз берди. У сўзсизнинг очилиш пайтида делегатларга Марказий Комитет Пленуми маълумлашган ва матбуотда эълон қилинган сўзсиз баёнотининг лойиҳаси тарқатилганини эслатиб ўтди. Бу Марказий Комитетининг февраль Пленуми қабул қилган ва сўзсиздоли мунозарасига асос бўлган КПСС Марказий Комитети Ҳаракат дастурига нисбатан муқтаюк янги ҳужжатдир.

Комиссия бошлиғи комиссия кўриб чиқиши учун лойиҳанинг бир қанча муқо-биди нусхалари, жумладан, демократик платформадан дастурий баёнотининг янги лойиҳаси тушунганини маълум қилди. Комиссия партия Марказий Комитети Россия Федерацияси Компартиясининг таъсис сўзсиз муҳокамасига тақдим этган ва сўзсиз делегатлари олдиндан танишиб чиққан лойиҳани муҳокама қилиш учун асос деб қабул қилишни мақсадга мувофиқ деб топди.

Комиссия 400 дан ортқ тақдир, мулоҳаза ва тузатишнинг кўриб чиқди. Жами 157 та тузатиш қабул қилинди. Улар ҳужжатнинг

деярли барча бўлимларига тааллуқли эди. Хусусан, аниқгина делегатларнинг кўпдан-кўп танқидий мулоҳазаларига мувофиқ инсонлар, демократик социализмнинг таърифиди ойдинлаштирилди ва қайайтирилди. Коммунистик истибқо тўғрисидаги масала муҳим масаладир. КПСС Марказий Комитетининг Ҳаракат дастурий лойиҳасида у тўғрисида гапирилган ва бунинг учун лойиҳани қаттиқ тақдир қилган эдилар. Дастурий баёно лойиҳасида гарчи комиссиядаги демократик платформа вакили коммунистик истибқо тўғрисидаги эслатмани умуман чиқариб ташлашни тақдир этган бўлса-да, бу нарсаси ҳисобга олинди. Танглидан чиқишга оид шойишнинг чоралар тўғрисида гапирилган бўлим анча қайта ишланди. Комиссия кечактириб бўлмайдиган шойишнинг чоралар орасида гоят мураккаб миллатлараро муаммоларни ҳал этиш учун бирмунча қулай вазиятни вужудга келтириш зарурлигини назарда тутиб, суверен давлатлар иттифоқи тўғрисида янги шартнома тузиш муаммасини биринчи ўринга қўйди.

Сўзсиз ҳужжат лойиҳасини асос учун қабул қилди. Эндиликда у «Инсонлар, демократик социализм сари. КПСС XXVIII сўзсизнинг дастурий баёноти» деб аталади.

Шундан кейин ҳужжат саҳифама-саҳифа, бўлимма-бўлим муҳокама қилина бошлади. Комиссия бошлиғи минбарда кўп вақт туриб қолди. Чунки у қўлдан кўп саволларга жавоб қайтариши ва фикрларини, тақдим этилаётган тузатишларни шарҳлаб беришга тўғри келди. Тузатишлар Дастурий баёнотининг номидан бошланди. «Инсонлар, демократик социализм» термини хусусидаги қўшқини мунозарадан кейин унинг «иш ҳуқуқи» эътирофи этилиди ва ўз номиди қолди.

Биринчи саҳифа анча узоқ муҳокама қилинганидан кейин «серакантирувич» мулоҳаза айтилди: ҳужжат ички мантйий боғлиқликка эга ва унинг ҳар бир кичик бадинди алоҳида муҳокама қилиб, бундан кейин қандай мазмун борлигини сезмасак, бутун лойиҳани бекор қилиш мумкин. Фақат энг муҳим фикрларини кўриб чиқиш зарур, акс ҳолда муҳокама икки ҳафта давом этиши мумкин. Бунга жавобан тузатишнинг муҳимлигини қандай аниқласа бўлади, деган савол туғилди. Дастурий баёноти қабул қилиш юзасидан бундан кейинги ишлар усули хусусида ўйлаб қўришга, ҳозирча эса навбатдаги масалаларга ўтишга қарор қилинди.

Шундан кейин сўзсиз КПСС Марказий Комитети Бош котибини сайлаш юзасидан саноқ комиссиясининг раиси, Қозғистон Компартияси Шарқий Қозғистон вилония комитетининг биринчи котиби И. Н. Тутеволнинг ахборотини тинглади. КПСС Уставига

белгиланганидек, деди у, партия раҳбар органларини сайлаш чоғида яширин овоз бериш ўтказилади. Саноқ комиссияси яширин овоз бериш учун бюллетени тасдиқлайди.

Ҳисоб комиссиясининг раиси КПСС Уставига биноан Бош котиб ани пайтада КПСС Марказий Комитетининг аъзоси этиб сайланиши эслатиб. Бу ҳолат овоз бериш бюллетенида ифода қилинган, деб қўшимча қилди у. Партия Уставига, мувофиқ, агар давтоғар яширин овоз бериш натижасида овоз беришда қатнашган сўзсиз делегатлари овозининг янмидан кўпрогини олса, у КПСС Марказий Комитети Бош котиби лавозимига сайланган, деб ҳисобланади.

КПСС Устави нормаларига асосланиб ва сўзсиз регламентига биноан комиссия сўзсиздаги овоз беришда партия анжумани делегатларини камда учдан икки қисми қатнашса, овоз бериш учун қутиларга бюллетень ташлашга делегатлар овоз беришда қатнашган деб ҳисобланишини тасдиқлаш тақдир қилинди. Шу тариқа овоз берилган сонни қутилардаги бюллетенларнинг миқдорига қараб белгилади. Ҳисоб комиссиясини раисининг изохлашича, белгиланган нусхадаги бюллетенлар, шунингдек, овоз беришда қатнашган, овоз берилган кейин биттадан кўпроқ номзод қолдиган бюллетенлар ҳақиқий деб ҳисобланадиди.

Сўзсиз комиссия тақдир этган сайлов натижаларини аниқлаш тартибиди тасдиқлади.

Овоз бериш бошланиши олдиндан Олтой ўлкаси Ташмакена райони партия комитетининг биринчи котиби Н. П. Зеленьковга сўз берилди. У КПСС Марказий Комитети Бош котибининг сўзсиз делегатлари бўлган шаҳар ва район партия комитетларининг котиблари билан учрашувда ўзи сўзлаган нутқида оид баъзи изохлар берди.

Сўзсиз ушбу изохларни маълумот учун қабул қилди. Делегатлар овоз бериш тутаганидан кейин тўпла-ниб, сўзсиз Дастурий баёноти лойиҳасини муҳокама қилишнинг принциплари янги усулини ишлаб чиқдилар: улар дарҳол лойиҳани муҳокама қилишни бошлаб, ҳар бир нотқиға уч минутдан ортқ вақт бермаслик тўғрисида келишиб олдилар. Шундан кейин аниқ мулоҳаза ва тақдирларга бўлган барча кишиларга уларни комиссияга ёзма ҳолда топиштири тақдир этилди.

Бундай иш усули шундан кейин бошланиб кетган мунозаранинг суръати ва ишчанлигини таъминлади. Мунозара муҳокама этилаётган ҳужжат номининг нусхаларидан тортиб, унинг парраграфлари мазмунигача бўлган масалаларни ойдинлаштиришга тааллуқли бўлди. Жумладан, жамият соғлиғини сақлашга, КПСС сийсатини тақомиллаштиришга бағишланган бўлимларни кенгайтириш истағи билдирилди. Қўлгина делегатлар уларнинг қисқача нутқларини баёнотда акс

этирилиши жамиятнинг ах-лоқийлигини тиклашга, унинг маънавий ўсишига қўмақлашга зарур бўлган қондаларга бағишландилар. Ўз-ўзидан равшанки, анчагина қўшимчалар ва тақдирлар ҳужжатнинг иқти-содийетида аҳолининг акс эттирган ҳамда танглидан чиқиш йўллари ва бошқариладиган бозор ҳаракати бағишланган бўлимларга тааллуқли эди. Аниқ пайтада жамият сийсий ислоҳоти чуқурлаштирилиши зарур бўлган қондаларни ойдинлаштиришга қаратилган тақдирлар киритилди.

Янгида А. Н. Яковлевнинг сўзсиз қатнашчилардан бир гуруҳ билан бўлиб ўтган учрашувлардан бири тўғрисида сўзсизда нарасий тараф тараққиланган тухматдан иборат маълумотлар хусусидаги аризонсини қўриб чиқиш учун ташкил этилган комиссияга бошлиғи В. В. Григорьев сўзга чиқди. Делегатлар ана шу комиссиянинг шахсий таркибини тасдиқладилар.

Сўзсиз саноқ комиссиясининг раиси И. Н. Тутеволга сўз берилди. У КПСС Марказий Комитети Бош котибини сайлаш юзасидан ўтказилган яширин овоз бериш натижаларини ўқиб эшиттирди. Овоз беришда 4554 делегат қатнашди. М. С. Горбачев номзодини ёқлаб 3411 киши, унга қарши 1116 киши овоз берди. Т. Г. Аваланин номзодини ёқлаб 501 киши, унга қарши 4026 киши овоз берди.

Сўзсиз ҳисоб комиссиясини протоколнинг тасдиқлади.

Шу тариқа, КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби этиб ана Михаил Сергеевич Горбачев сайланди.

КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби овоз бериш натижалари тасдиқлангандан кейин сўзсиз делегатларга мурожаат қилиб, бундай деди:

Мамлакатимиз ва партия миз турмушининг мана шу масъулияти пайтада сизлар мени КПСС Марказий Комитетининг Бош котиби этиб сайлаб, мени гоят қўлаб-қувватлаганингиз ва менга ишонч билдирганингиз учун миннатдорчилик изҳор қилиш мақсадида сўзга чиқдим. Бунинг учун сизларга ташаккур.

Мен бу вазифаларни гоят зўр масъулият тўғриси билан ва бу ерда айтилган ҳамда ҳали айтилмаган гаплардан мен ва мен билан ишлайдиган барча кишилар гоят жиддий, олисини қўлавоқчи ҳудудлар қириб олишимиз зарурлигини тушу-на ҳолда қабул қиламан. Аммо шу билан бирг, ушбу овоз беришни сизларнинг ҳузуригизда мен баён этган позициялар қўлаб-қувватланганлиги деб биланман.

Ҳали имкониятим бўлганда сўзсиз охирида яна бир неча оғиз гапириш учун менга имконият беришингизни сўрайман. Ҳозир эса — ана бир бор сизларга раҳмат айтаман.

11 июль куни сўзсиз ўз ишини давом эттирди. (ТАСС).

Хамма бугунги кунни сабр сизлик билан кутиётганди. Сирасини айтганда, партия маркази раҳбарлик органини шакллантириш, номзодлар кўрсатиш ва сайлов ўтказиш масаласи сўзсиз делегатлари ўртасида анча тортишуларга, ўткир мунозараларга сабаб бўлиб келатганди. Сўзсизнинг еттинчи кунги мажлиси бу соҳада маълум бир аниқлик киритди. Делегатлар кўпчилиги овоз билан сўзсизнинг ўзида КПСС Марказий Комитети Бош котиби ва унинг ўринбосарларини, шунингдек, Марказий назорат комиссияси раисини сайлашга қарор қилган эдилар. Сийсий бюро таркибиди, унга аъзо бўладиганлар сонини КПСС Марказий Комитети Пленуми белгилайдиган бўлди. Сийсий бюрого Бош котиб ва унинг ўринбосари билан бирга иттифоқдош жумҳуриятлар Компартиялари Марказий Комитетлари биринчи котиблари ҳам кириштирилган бўлди. КПСС Марказий Комитети ўз фаолияти тўғрисида ҳар йили Пленумда ҳисоб бериб боради. Энг муҳим сийсий масалалар юзасидан қабул қилинган қарорлар Марказий Комитет Пленуми кўрсатмаси билан бошлангич партия ташкилотлари муҳокамасига киритилади.